

Höljäkän kyläsuunnitelma

NURMEKSEN KAUPUNKI

TEKNINEN TOIMI

KAAVOITUSTOIMISTO

2001

SISÄLLYS:

1. JOHDANTO	4
1.1. KYLÄSUUNNITELMAN TAUSTA JA TAVOITTEET	4
1.2. METSÄSEKTORIN YHDYSKUNTAJÄRJESTELMÄ HÖLJÄKÄSSÄ	4
1.3. KYLÄTOIMINTA JA YHTEISÖLLISYYS	5
2. HÖLJÄKKÄ	6
2.1. VÄESTÖ	7
2.2. ELINKEINOT JA PALVELUT.....	10
3. HÖLJÄKÄN HISTORIAA	13
3.1. ESIHISTORIA	13
3.2. HISTORIA	14
3.2.1. Pysyvän asutuksen muodostuminen.....	14
3.2.2. Kaskitalous ja metsätyöt.....	15
3.2.3. Peltoviljely.....	16
3.2.4. Niityt ja laitumet.....	17
3.2.5. Tie- ja vesiliikenne sekä kievarilaitos	18
3.2.6. Asemakylän rakentaminen.....	18
3.2.7. Valtiopäivämies Mikko Heikura.....	19
3.2.8. Paikan henki - kertomuksia Höljäkästä.....	19
4. LUONNONYMPÄRISTÖ	21
4.1. MAASTONMUODOT	21
4.2. MAA- JA KALLIOPERÄ	22
4.3. VEDET.....	23
4.4. KASVILLISUUS JA ELÄIMISTÖ	24
4.5. ILMASTO-OLOT	25
4.6. MAASTONMUOKKAUKSET SEKÄ YMPÄRISTÖ- JA MAISEMAVAURIOT	27
5. RAKENNETTU YMPÄRISTÖ	27
5.1. HÖLJÄKÄN RAKENTAMINEN	27
5.2. RAKENNUSKANNAN INVENTOINTI.....	28
6. KYLÄKUVA	33
6.1. RAKENTAMINEN JA MAISEMA	33
6.2. TIEMAISEMAT	34
6.3. PELTO- JA RANTAMAISEMAT	35
6.4. KYLÄKESKUKSEN MAISEMA.....	36
7. KYLÄTOIMINTA JA YHDISTYKSET	36
7.1. KYLÄTOIMIKUNTA	36
7.2. NUORISOSEURA	37
7.3. KYLÄOSUUSKUNTA.....	37
7.4. HÖLJÄKÄN ERÄ	38
7.5. HARRASTUSMAHDOLLISUUDET JA TAPAHTUMAT	39
8. YMPÄRISTÖN KOHTEITTAINEN TARKASTELU	40
8.1. TEIDEN KORJAUS JA TIETOLIIKENNEYHTEYDET.....	40
8.2. VENEVALKAMAN RAKENTAMINEN.....	40
8.3. UIMARANNAT	40
8.4. RETKEILYKOHTEET	41
8.5. KYLÄKESKUS.....	41

8.6. AUTIOTILAT.....	44
8.7. HÖLJÄKÄN - POROSAAREN HAUTAUSMAA	45
8.8. METSÄT, PELLOT JA OJANPIENTAREET	45
9. EU-OSARAHOITTEISET HANKKEET.....	46
9.1. VAARA-KARJALAN LEADER-OHJELMA	46
9.1.1. Asuminen ja palvelut	46
9.1.2. Osaaminen ja yhteistyö	46
9.1.3. Yritystoiminta	47
9.1.4. Hankkeiden rahoitus ja valintaperusteet.....	47
9.2. HANKEIDEAT JA -EHDOTUKSET	47
9.2.1. Höljäkkä- elävä kulttuurikylä.....	47
9.2.2. Kestopuuprojekti	49
9.2.3. Muut kehittämishankkeet.....	50
10. SUUNNITELMAN TOTEUTTAMINEN.....	51
LÄHTEET:	54
LIITTEET:.....	57

1. JOHDANTO

1.1. Kyläsuunnitelman tausta ja tavoitteet

Nurmeksen kaupunki on toteuttanut viime vuosien aikana kyläsuunnitelmia palkkaamalla tehtävään opiskelijoita harjoittelijoiksi. Höljäkän kyläsuunnitelmaan aloite tuli kyläläisiltä: kyläsuunnitelmasta haluttiin pohja tulevalle hanketoiminnalle. Kyläsuunnitelman tavoitteena on antaa tietoa kylästä ja sen toiminnasta sekä tukea kylän elinvoimaisuutta.

Aineisto kyläsuunnitelmaan on hankittu kyselylomakkeilla, haastatteluilla ja kirjallisista lähteistä. Kyselylomakkeessa (liite 1.) on eritelty kylän kehitykseen ja nykytilanteeseen liittyviä teemoja; olen pyrkinyt laatimaan siitä monipuolisen ja suunnitelman kannalta olennaiseen keskittyvän. Haastattelut olen toteuttanut avoimina teemahaastatteluina ryhmille ja yksittäisille kyläläisille. Teemat vaihtuvat henkilöiden erityisasiantuntemuksen mukaan, mutta toisaalta myös muita asioita on käsitelty. Haastatteluja on yhteensä yhdeksän ja niissä on ollut mukana 12 henkilöä. (liite 2.) Lisäksi olemme pitäneet kyläkokouksia, joissa on käsitelty kylän kannalta keskeisiä teemoja ja seurattu työn etenemistä.

1.2. Metsäsektorin yhdyskuntajärjestelmä Höljäkässä

Höljäkkä on metsätalouden varaan kasvanut pieni teollisuusyhteisö, jolla on myöskin pienen asemakylän piirteitä. Metsäsektorin vaikutus yhdyskuntarakenteeseen on huomattava: kylän ohitse rautateitse kulkeva kiinnittää ensimmäisenä huomiota kyllästämoalueen puuvarastoihin. Hyvän kulkuyhteyden tarjoaa Nurmeksen-Lieksa rataosuus, jonka rakentamisen yhteydessä asemakylä on syntynyt. Metsäsektorin vaikutus ei rajoitu kuitenkaan pelkästään jalostusteollisuuteen vaan useat kyläläisistä työllistyvät metsätaloudesta. Puutavaran kuljetus sekä maa- että vesiteitse on yksi merkittävimmistä työllisyyden lähteistä kylässä. Pienen teollisuusyhteisön ongelmana on kuitenkin riippuvuus yhdestä alueella toimivasta yrityksestä. Vaikka Höljäkässä on monipuolisesti sekä maatalouden että palveluammattien työllistämiä ihmisiä, on painekyllästyksellä todella suuri paikallinen merkitys.

Tapuliteorian mukaisen tarkastelun kohteena on alue, jonka talous perustuu alueella esiintyvän luonnonvaran tai siitä tehtyjen valmisteiden viennistä kertyviin tuloihin. Höljäkässä voidaan katsoa vallitsevan tapulitalous, sillä pääosa alueella tapahtuvasta tuotannosta keskittyy painekyllästyksen alueelle. Höljäkän kehitystä on tukenut merkittävästi alueen metsävarat, jotka tarjoavat hyvät puitteet metsäteollisuudelle ja puunjalostukselle. Tapuliloukuksi kuvataan tilannetta, jossa riippuvuus yhdestä tuotannonalasta ja sen menestyksestä määrää alueen tulevaa kehitystä.

Metsäsektorin yhdyskuntien, kuten muidenkin yksipuolisen tuotannon yhdyskuntien, selviytymisen ehtona on, että yhdyskunnalle löytyy uusia funktioita vanhan tehtävän supistuessa ja kadotessa kokonaan. Höljäkässä suurin muutos on jo tapahtunut. Metsätalous ja savottakulttuuri oli Höljäkässä keskeisessä asemassa, mikä rakennemuutoksen myötä aiheutti alueelle ongelmia. Myös maatalouden jatkuva modernisoituminen sekä pyrkimys entistä suurempaan tilakokoon aiheuttaa alueen maataloustuottajille ongelmia.

Höljäkässä vahvuutena on paikallinen omaehtoinen toiminta, jonka avulla kylä on säilynyt edelleen elinvoimaisena. Riippuvuus metsäsektorista ei ole enää niin keskeistä kuin ennen yhteiskunnan rakennemuutosta. Höljäkässä on aina ollut aktiivista kylätoimintaa ja vahvuutena on kyläläisten yhtenäisyys. Höljäkässä on hyvät edellytykset maaseudun kehittämiseen tarkoitettujen EU-osarahoitteisten hankkeiden toteuttamiseen. Lisäksi kylän elinkeinorakenne on monipuolistunut palveluammattien myötä. Kuitenkin monet palvelualalla työskentelevistä käyvät töissä kyläalueen ulkopuolella. Saatavilla olevien palvelujen määrä on Höljäkässä varsin vähäinen, mutta asumisviihtyvyyteen on pystytty silti panostamaan harrastus- ja kylätoiminnan mahdollisuuksia parantamalla. Tapuliloukku ja riippuvuus yhdestä teollisuusyrityksestä on kuitenkin edelleen toiminnan taustalla, sillä painekyllästämö työllistää suuren joukon kyläläisiä. Yhtenä keinona tilanteen parantamiseen on kehittää paikallista yritystoimintaa jo olemassa olevan teollisuusyrityksen yhteyteen ja monipuolistaa tuotantoa.

1.3. Kylätoiminta ja yhteisöllisyys

Höljäkän kylän identiteetin perustana on yhteisöllisyys ja kylän kehittämisessä on siksi pyrittävä keskittymään ihmisten ja yhteisöjen resurssien, vallitsevan henkisen pääoman, tukemiseen. Kehittämisen lähtökohdaksi tulee ottaa maaseudun arki. Vahvistamalla paikallisen elämän, juurten ja identiteetin merkitystä lisätään samalla kylätoimintaa, kohtaamisia ja tapahtumia. Pää tarkoituksena on siten lisätä kylän viihtyisyyttä ja tehdä siitä vetovoimainen myös muille kuin kyläläisille.

Höljäkän kylän omaleimaisuus on hankittu osittain omalla kulttuurituotannolla: teatteritoiminta tuo ihmiset yhteen ja rakentaa osaltaan kylästä viihtyisää asuinympäristöä. Kylätoiminnassa myös lapset ovat keskeisessä asemassa. Perusturvallisuuden kokeminen kuuluu nykyisin entistä kiinteämmin sekä kotiin että kyläyhteisöön, sillä kyläkoulu ei ole enää toiminnassa. Lapsille Höljäkän kylän tulisi tarjota virikkeitä, osallistumista arkitoimintaan, aikaa, turvallisuutta ja monen ikäisiä tuttavuuksia. Vanhemmat asukkaat tarjoavat kokemuksensa kautta oman tärkeän osansa kylän kehittämiseen. Höljäkkä ei ole kuitenkaan vain perinteiseen yhteisöllisyyteen nojaava kylä vaan osana Oppiva Vaara-Karjala-projektia myös uusi yhteisöllisyys ja laajemmat kontaktit ovat mahdollisia. Paikan ja läsnäolon

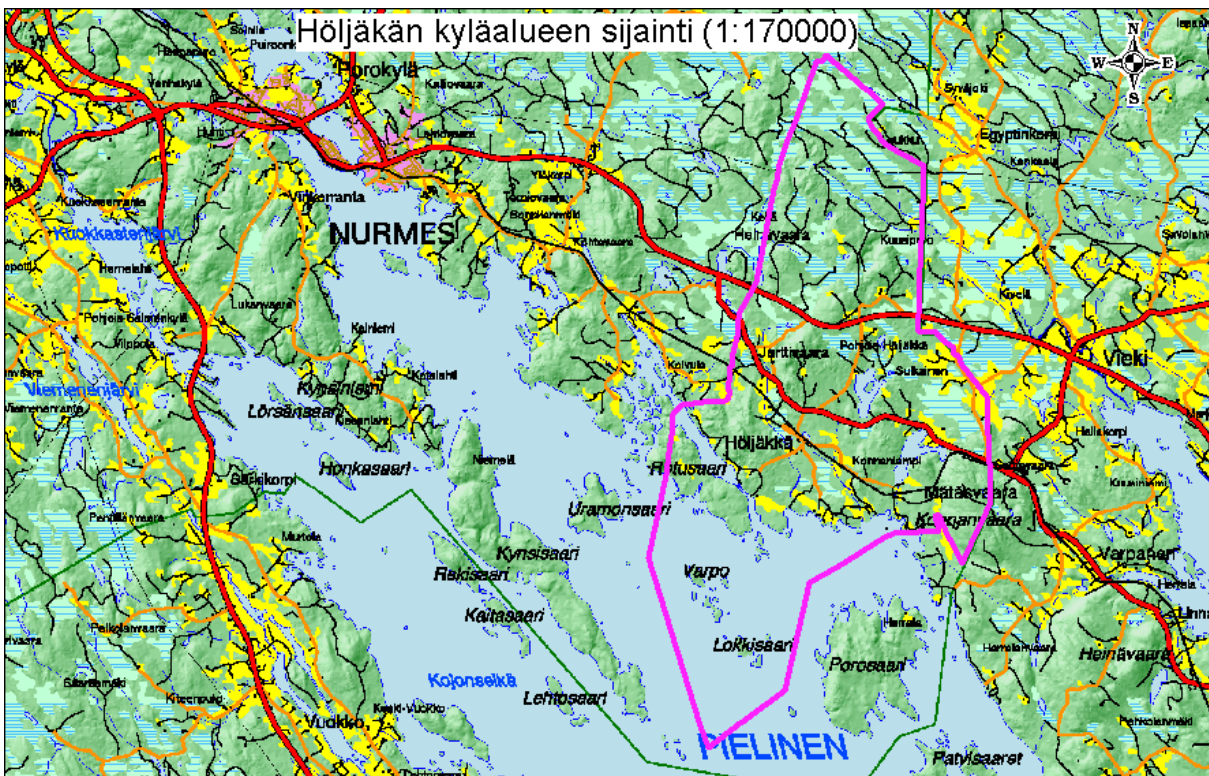
merkitys ei kuitenkaan ole vähentynyt tässä uudessa tilanteessa vaan pikemminkin saanut korostuneemman osan kyläläisten tukena.

Kylätoiminta on kyläläisten yhteistoimintaa, jossa pyritään parantamaan omia elinoloja ja elinympäristöä. Kylätoiminta on Höljäkässä hyvin monimuotoista ja kylässä toimii useita yhdistyksiä. Muusta seura- ja yhdistystoiminnasta poiketen on kylätoiminnalla pyrkimystä suunnitelmallisuuteen, josta esimerkkinä on mm. kyläsuunnitelmien laatiminen. Kyläsuunnittelu on asukaslähtöistä: kyläläiset päättävät suunnitelman sisällöstä ja painopisteistä. Tässä kyläsuunnitelmassa asukkaat on pyritty huomioimaan aineiston hankinnassa ja työn etenemisen seurannassa kyläkokouksissa. Kyläyhteisöön ja kylätoimintaan vaikuttavat monet kylän sisäiset ja ulkoiset tekijät. Yhteiskunnan rakennemuutoksen yhteydessä maaseudulla jouduttiin uuteen tilanteeseen väestökadon myötä. Suuren muutoksen myötä kylän olemassaolo vaarantui. Poismuuton myötä kylän palvelut, kuten koulu, posti ja kaupat vaarantuivat ja lakkasivat kokonaan toimimasta. Kylän elinvoimaisuuden heikkeneminen herätti kuitenkin paikallisen väestön aktiivisuuden ja uutena selviytymisstrategiana on paikallinen omaehtoinen toiminta. Kylän kehitys ja tulevaisuus on kiinni kyläläisten omasta toiminnasta ja yhteishengestä.

2. HÖLJÄKKÄ

Höljäkän kyläkeskus sijaitsee n. 20 km Nurmeksen keskustajamasta Lieksan suuntaan. Höljäkkä on Nurmeksen kaupungin eteläisin kylä ja sijaitsee Nurmeksen ja Lieksan rajalla. Kyläalue jakaantuu kahteen osaan: Pielisen rannalla sijaitsevaan Etelä-Höljäkkään sekä kantatie 73:n varressa sijaitsevaan Pohjois-Höljäkkään. Höljäkässä on 205 vakinaista asukasta. Kyläkeskus sijaitsee laaksoalueella, jota reunustavat länsi- ja pohjoispuolella kohoavat vaaranrinteet. Pielisen rantaan keskusalueelta on matkaa n. 2,5- 3 km. Keskusta rajaavat rautatie sekä Höljäkän painekyllästämön laaja alue. Kylällä on pienen teollisuusyhdyskunnan sekä radanvarren asemakylän piirteitä. Kyläkeskuksessa asutuksen ryhmittäminen noudattaa tiivistä jonoasutusta ja rakennukset ovat ryhmittyneet kylätien toiseen reunaan. Perinteisestä radanvarsiasutuksesta kertovat myös VR:n asemarakennukset sekä ratatyömiesten asunnot. Kyläkeskuksessa on mm. nuorisoseurantalo, urheilukenttä sekä hautausmaa. Kyläkeskuksen ulkopuolella asutus on pääasiassa haja-asutusta. Suurimmat viljelyalueet ja maatilat sijoittuvat Pielisen alaville ranta-alueille sekä kyläkeskuksen koillispuolelle Itä-Höljäkkään. Kyläkeskus sijaitsee syrjässä kantatie 73:sta ja kylätiet ovat peruskunnostuksen tarpeessa. Vieissä (10 km Höljäkästä Lieksan suuntaan) on pienlentokenttä harrastuskäyttöä varten. Linja-autovuorot ovat toimivat koulujen lukuvuoden aikana, mutta kesäisin on huonommat yhteydet. Junayhteys ei enää normaalisti toiminnassa vaan juna pysähtyy ainoastaan tarvittaessa. Tietoliikenneyhteyksien

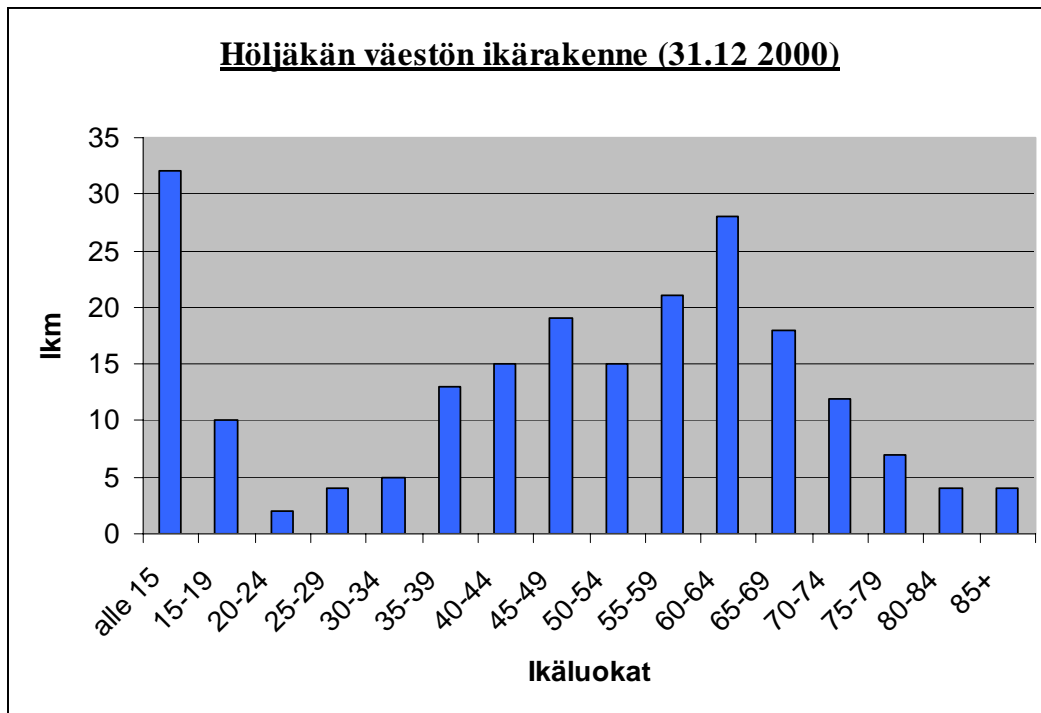
parantaminen olisi myös tärkeää, sillä se parantaisi yritystoiminnan ja etätyön mahdollisuuksia kylän alueella.

Kartta 1. Höljäkan kyläalueen sijainti.

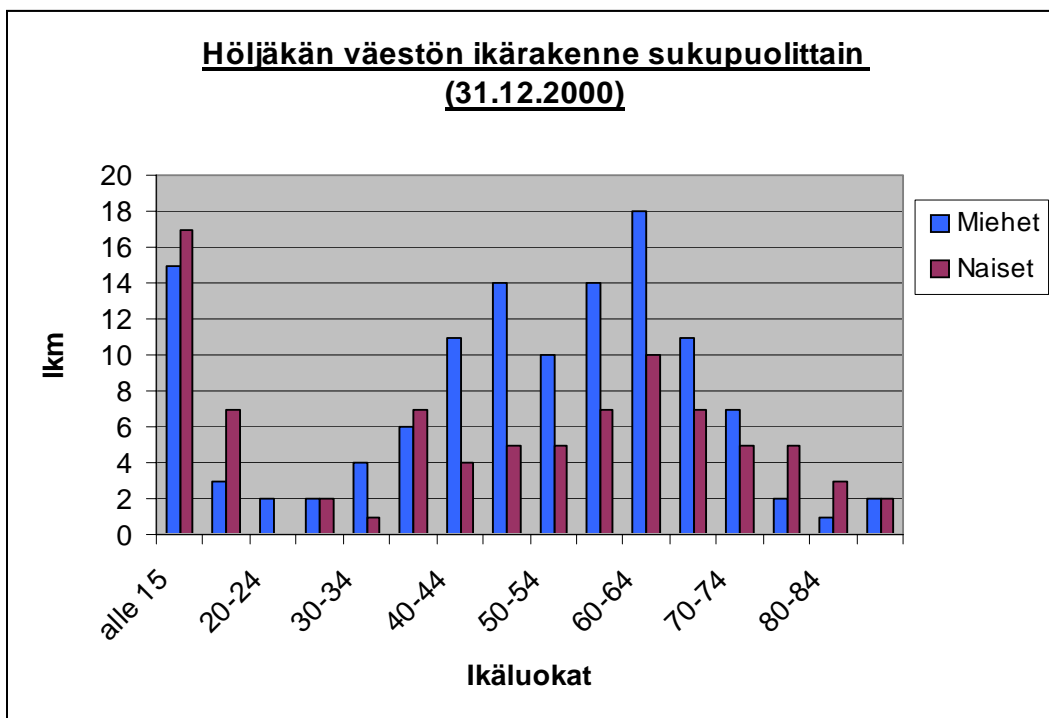
2.1. Väestö

Itä-Suomen syrjäseuduille ominainen jatkuva väestön poismuutto on ongelmana myöskin Höljäkässä. Vuonna 1995 Höljäkan asukasluku oli 223 henkeä ja nykyinen asukasluku on väestörekisterin mukaan 205 henkeä (5/2001). Höljäkässä ikärakenne ei ole tasainen vaan keski-ikäisten sekä vanhusten osuus on suurin (ks. Kaavio 1.). Suurin ikäluokka on 60-64-vuotiaat, jos yhdistettyä alle 15-vuotiaiden ikäluokkaa ei oteta huomioon. Lapsia (alle 15-vuotiaita) kylällä on vielä 32, mutta nuorten osuus on huomattavan alhainen. Tähän syynä on poismuutto opiskelun ja työn takia. Pienimpiä ikäluokkia ovat 20-24-vuotiaat sekä 25-29-vuotiaat.

Kaavio 1. Höljäkän väestön ikärakenne 31.12.2000. Ikärakenne ei ole tasainen vaan keski-ikäisten sekä yli 65-vuotiaiden osuus on huomattava.

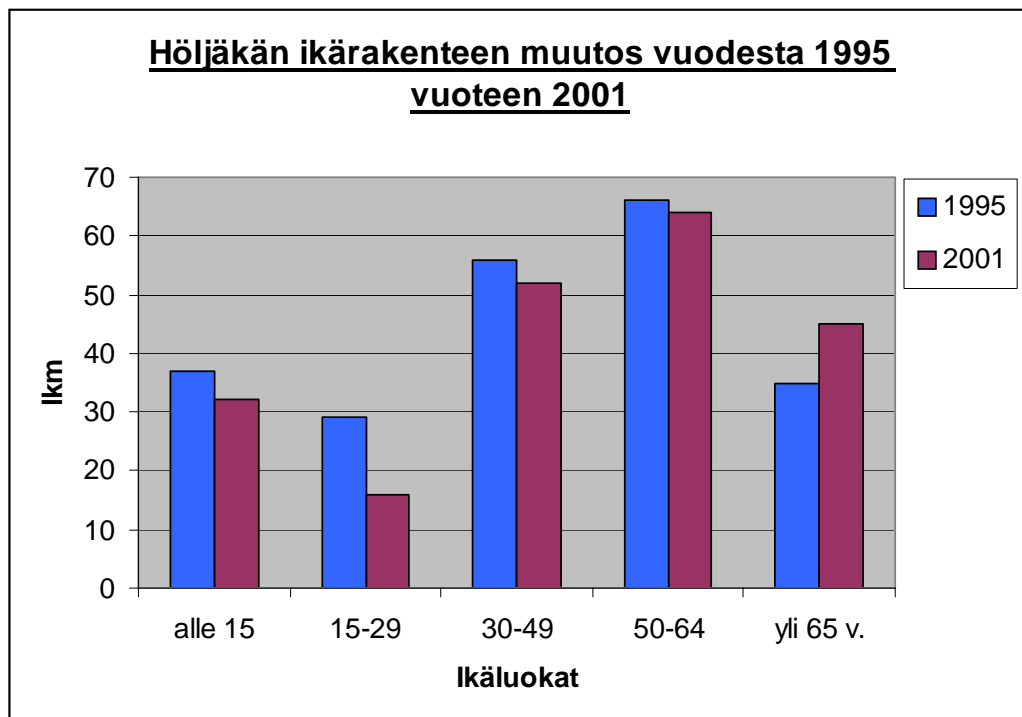
Kaaviossa 2. näkyy ikärakenne molempien sukupuolien osalta. Naisten osuus on suurin lapsissa, nuorissa sekä yli 75-vuotiaissa. Ikäluokkien 35-75 välillä miesten osuus on huomattavasti naisten osuutta korkeampi. Suhteellisesti suurin ero on 40-49-vuotiaiden ryhmässä, jossa miehiä on lähes kolme kertaa enemmän kuin naisia. On kuitenkin huomattava, että pienen asukasluvun takia suhteellinen ero on usein suuri verrattuna lukumääräiseen erotukseen.

Kaavio 2. Höljäkän ikärakenne sukupuolittain 31.12.2001. Sukupuolirakenne ei ole tasainen vaan keski-ikäisten miesten osuus on huomattavasti naisten osuutta korkeampi.

Höljäkän ikärakenne on jatkuvasti muuttumassa vanhemmaksi ja työikäisten määrä siten myös jatkuvasti vähentymässä. Kylälle ei suuntaudu riittävästi paluumuuttoa ja nuorten osuus on todella alhainen. Tilanne on sama kuin muissa pienissä Itä-Suomen kylissä.

Kaaviossa 3. on vertailtu ikärakenteen muutosta vuosien 1995 ja 2001 välillä. Aikaväli vertailussa on vain noin viisi vuotta. Viiden vuoden aikana on kuitenkin tapahtunut huomattava muutos Höljäkän väkiluvussa ja ikärakenteessa: väkiluku on laskenut 223:sta 205:een ja yli 65-vuotiaiden määrä on noussut kymmenellä hengellä. Kesäisin kylän toimintaa vilkastuttavat loma-asukkaat, joiden määrä on suurimmillaan lomakuukausien aikana kesä-, heinä- ja elokuussa. Höljäkän alueella on runsaasti kesämökkejä ja monet alueen tiloista ovat kesäkäytössä. Lisäksi kylällä on maatilamatkailua ja mökkimajoitusta, mikä lisää matkailijoiden osuutta. Kesäasukkaiden ja matkailijoiden kokonaismäärä on suuri, mutta kylässä viipymisaika vaihtelee huomattavasti. Tarkkoja tietoja Höljäkän kesäasukkaiden määrästä ei ole, mutta arvioiden mukaan väestömäärä on kesäisin lähes kaksinkertainen normaaliin väkilukuun verrattuna.

Kaavio 3. Höljäkän ikärakenteen muutos vuosien 1995 ja 2001 välillä. Yleisesti väestömäärä on vähentynyt jokaisessa ikäluokassa. Ainoastaan yli 65-vuotiaiden määrä on kasvanut.

Höljäkän väestön muutoksessa huomio kiinnittyy erityisesti nuorten 15-29-vuotiaiden määrän nopeaan vähenemiseen. Vuoden 2000 väestölaskennan mukaan 15-29-vuotiaita on vain 16, joista kymmenen on 15-19-vuotiaita. Ikäluokassa 20-29-vuotiaat on vain kuusi henkeä. Väestötietojen mukaan nuorten ikäluokka koostuu siis pääosin alle 20-vuotiaista. Poismuuttoa voidaan yrittää korvata kannustamalla paluumuuttoa tukemalla kylään muuttavia uusia asukkaita esimerkiksi rakennustoimintaa tukemalla.

2.2. Elinkeinot ja palvelut

Höljäkän elinkeinorakenne on paljolti metsä- ja maatalouteen pohjautuva. Lisäksi monet kyläläisistä toimivat palveluammateissa; työssäkäynti tapahtuu kuitenkin usein kylän ulkopuolella. Höljäkän vahvuutena on metsäosaaminen ja sijainti rautatien varressa.

Höljäkkä Oy

Kylän suurin työnantaja on Iivari Mononen -konserniin kuuluva Höljäkkä Oy:n painekyllästämö. Työntekijöitä Höljäkkä Oy:llä on noin 15, joista yli puolet on kyläläisiä. Kyllästämötoiminta alkoi Höljäkässä v. 1958 ja siirtyi nykyisille 1990-luvulla useiden omistajanvaihdosten jälkeen. Kyllästämötoiminta alkoi VR:n tarpeesta kyllästä ratapölkkyjä. Merkittävä tapahtuma tehtaan historiassa on vuoden 1979 tulipalo, jolloin kyllästämö tuhoutui. Höljäkkä Oy:n omistukseen kyllästämö siirtyi 1990-luvun alussa. Taloudellisesti vaikeinta aikaa kyllästämölle oli juuri 1990-luvun alku, jolloin se työllisti n. 10 henkeä. Kyllästämötoiminta työllistää Höljäkässä useita urakoitsijoita sekä sahayrittäjän. Lisäksi meneillään on kyllästämön yhteydessä toteutettava kestopuukyläprojekti, josta on tarkemmin tietoa hanketoimintaa käsittelevässä luvussa. Projektissa pyritään lisäämään puun jatkojalostustoimintaa, esimerkiksi piha- ja ympäristörakentamiseen liittyvää jalostustoimintaa.

Kyllästämön alkuperäinen tuote eli ratapölkkyt ovat nykyisin pieni osa tuotantoa. Päätuotteena kyllästämöllä on kreosootti- ja CCA-kyllästetyt sähkö- ja telepylväät, joista 80 % menee vientiin. Merkittävin markkina-alue on Lähi-itä (60% viennistä), jonka tilanne vaikuttaa merkittävästi Höljäkkä Oy:n toimintaan. Lähi-idässä merkittävimpiä vientikohteita ovat mm Saudi Arabia, Yhdistyneet Arabiemiirikunnat, Syyria, Oman ja Jemen. Kyllästettävät pylväät tulevat lähialueilta, pääasiassa Kiteeltä Sotkamoon ulottuvalta vyöhykkeeltä, Kainuusta ja myös Savosta. Tuotteiden vienti tapahtuu Kokkolan, Porin, Loviisan ja Kotkan satamien kautta. Sivutuotteita tuotannossa syntyy suhteellisen vähän: pääasiassa kuorta, sorvauslastua sekä tasauspätkiä. Käytetystä puusta 75% menee suoraan lopputuotteeksi ja loput 25% sivutuotteita voidaan hyödyntää omassa lämmöntuotannossa.

Ympäristönäkökohdat ovat keskeisiä kyllästämötoiminnassa. Höljäkkä Oy:llä on vaadittavien ympäristölupien lisäksi sekä ympäristösertifikaatti ISO 14001 sekä laatusertifikaatti ISO 9002. Veden laatua alueella valvotaan hyväksytyyn valvontaohjelman mukaisesti ja tulokset raportoidaan Suomen ympäristökeskukselle sekä ympäristönsuojelusihterille. Kyllästämöllä syntyvä ongelmajäte toimitetaan ongelmajätelaitokselle ja CCA-jäte takaisin kyllästysainevalmistajalle, joka tekee siitä uutta kyllästysainetta. Lisäksi syntyy sekajätettä, joka toimitetaan Nurmeksen kaupungin kaatopaikalle.

Ympäristöasioissa tuotantoteknologia on keskeisessä asemassa. Höljäkkä Oy on modernisoinut tekniikkaa ja tuotantotiloja. Erityisesti mainittavia ovat suolakyllästyksen kiinnitysjärjestelmä, kuivaamorakennukset sekä kyllästysprosessin tekniikan kehittäminen. Sähkönkulutuksen osalta on pyritty vähentämään kulutuspiikkejä ja jäte-energiaa (lämpöä) hyödynnetään sisätilojen lämmityksessä. Höljäkkä Oy on mukana EU-projektissa, jonka tarkoituksena on kehittää kreosoottikyllästyksen teknologiaa ja ympäristön huomiointia. Lisäksi kyllästysaineiden valmistajat ovat kehittäneet aineita ympäristöystävällisemmiksi.

Höljäkkä Oy:n toiminta on tärkeä osa Höljäkän kylän tulevaisuutta. Toiminnassa pyritään huomioimaan mahdollisimman hyvin paikalliset lähtökohdat, mm. ympäristöhäiriöiden vähentäminen. Kylän elinvoimaisuuden kannalta on suotuisaa kytkeä toimintaa tiiviimmin kylän yhteyteen tukemalla esimerkiksi pienyritystoimintaa kyllästäjän yhteydessä. Kyllästäjän toiminnalla on laajenemismahdollisuuksia ja tulevaisuudessa ei tapahdu radikaaleja muutoksia työllisyydessä. Liikenneyhteydet nousevat myös keskeiseen asemaan: liikennereittien kunto ja turvallisuus on huomioitava raskaan liikenteen määrän jatkuvasti kasvaessa.

Maa- ja metsätalous sekä koneurakointi

Toimivia viljely- ja karjatiloja Höljäkässä on noin 10 ja ne sijoittuvat pääasiassa Pielisen alaville rantamaille sekä Konnanlammin ympäristöön. Metsätalous on merkittävä elinkeino kylän alueella ja suurin osa metsistä on yksityisomistuksessa. Kylällä on useita koneurakoitsijoita ja metsätalous työllistää lisäksi puutavaran kuljetuksen kautta useita kyläläisiä. Mätäs ja Laikku suorittaa metsänuudistukseen liittyviä töitä. Puutavaran vesikuljetusta tarjoaa Pielis-pusku Ky ja lisäksi on puutavaran kuljetusta maanteitse.

Tieliikenteen tavarankuljetus työllistää myös joukon kyläläisiä. Kylässä toimii kaksi kuljetusliikettä, useita kuorma-autoilijoita sekä koneurakoitsija.

Kalastus

Höljäkässä on yksi ammattikalastaja ja lisäksi runsaasti virkistyskalastajia. Ammattimainen kalastus Pielisellä on pääasiassa muikun troolipyyntiä. Muikkukantojen vaihdella ajoittain myös siian merkitys nousee saaliskalana. Muikunpyynnissä saadaan sivutuotteena myös muita kalalajeja, pääasiassa siikaa, kuhaa, haukea, ahventa ja järvitaimenta. Muikkukannat olivat 1990-luvun alussa heikot ja vaihtelu oli suurta. Nykyisin kannat ovat vahvat ja saalismäärät hyvät.

Veden laatu Höljäkän kalastusalueella on hyvä, sillä veden vaihtuvuus on nopeaa ja kylän vesialueet sijaitsevat suurten selkävesien välittömässä tuntumassa. Kylän venevalkaman rakentaminen parantaa

sekä kyläläisten että kesäasukkaiden kalastus- ja veneilymahdollisuuksia. Höljäkässä toimii osakaskunta (entinen kalastuskunta), joka perustettiin jo vuonna 1952. Osakaskunnan alue noudattaa Höljäkän kylän rajoja ja lisäksi alueeseen kuuluvat Höljäkän alueella olevat lammet. Osakaskunta on osakkaana Pielisen kalatalousalueeseen. Kalastuslupia on saatavissa sekä kylästä että Nurmeksen Konesolasta. Luvista on tietoa kyläkeskuksen ilmoitustaululla, lähellä asema-aluetta.

Palvelut

Höljäkässä saatavilla olevia tärkeimpiä palveluja ovat kansalaisverkko-kioskipiste, kirjastoauto, taksi, kaupungin vuokratalot, metsätyömieskoti, myymäläauto sekä jäätelöauto. Palveluja tarjoaa myös Höljäkän kyläosuuskunta (ks. luku 7.) Kesäisin Nuorisoseurantalolla toimii nuorisoseuran ylläpitämä kahvila ja kioski. Lisäksi Höljäkässä on kesäkukkien ja taimien, kotileipomotuotteiden ja kalan myyntiä sekä maatilamatkailua ja mökkivuokrausta.

Matkailu on kuulunut perinteisesti merkittäviin elinkeinoihin Höljäkässä. Jurttivaarassa toimi laskettelukeskus yli 30 vuotta. Laskettelukeskuksessa oli neljä valaistua rinnettä, joista pisin 1300 metriä pitkä. Laskettelukeskuksen yhteydessä oli hyvät palvelut, mm. välinevuokraamo, suksihuolto, hiihtokoulu, tarvikemyymälä, rinnekahvio ja -ravintola. Laskettelukeskuksen toiminta loppui vuonna 1999; lakkautuksen syynä oli Nurmeksen alueen väestökato ja palvelujen kysynnän jatkuva heikkeneminen. Myös Venäjän taloudellinen tilanne ja venäläisten matkailijoiden määrän vähentyminen vaikuttivat laskettelukeskuksen toiminnan loppumiseen. Nykyisin laskettelukeskuksen rinteet ovat luontaisesti metsittymässä.

Kuva 1. Jurttivaaran laskettelukeskus talvella 1999. (Kuvat: Juha Kiiski)

Maatilamatkailun merkitys on alueen matkailutoiminnassa keskeisessä asemassa. Mäntylän tilalla järjestetään matkailijoiden majoitusta sekä maatilayhteydessä että erillisenä mökkimajoituksena. Tilan päärakennuksen yläkerta on kokonaan majoituskäytössä ja lisäksi pihapiirissä on aittamajoitusta.

Mökkimajoitusta on Saarijärven rannalla, jossa sijaitsee itävaltalaistyyppinen rantahuvi. Tilan etuina ovat rauhallinen ympäristö ja tiiviit kontaktit asiakkaiden kanssa: monet matkailijoista palaavat Höljökkään vielä useiden vuosien tauon jälkeen. Matkailijoita on sekä kotimaasta että ulkomailta; mm. Saksa, Italia ja Australia ovat olleet matkailijoiden lähtöalueita. Markkinointi hoidetaan internetin, Pohjois-Karjalan Matkailun ja Loma-Nurmeksen kautta. Matkailun osuutta voitaisiin Höljäkässä vielä lisätä, sillä kysyntä riittäisi ainakin sivuelinkeinona harjoitettavaan majoitustoimintaan.

Höljäkän Uurossa on toiminut Pohjois-Karjalan Metsätyömieskodin Nurmeksen toimipiste vuodesta 1971 lähtien. Koti oli alun perin tarkoitettu yksinasuville entisille metsätyömiehille eläkepäivien viettoon, mutta nykyisin muutkin eläkeläismiehet ovat tervetulleita.

Metsätyömieskoti on tarkoitettu nykyisin kaikille puu- ja metsäalalla työskenteille eläkeläismiehille. Metsätyömieskotia ylläpitää kannatusyhdistys, jolla on myös toinen toimipiste Lieksan Ruunaassa. Kotien yhteisinä hallintoeliminä ovat hallitus, johtokunta, naistoimikunta ja valtuuskunta.

Metsätyömieskodin rakennukset sijaitsevat rauhallisella ja kauniilla paikalla hyvien liikenneyhteyksien varrella. Rakennus on entinen Uuron koulu, joka lakkautettiin 1960-luvun loppupuolella. Tilat on vuokrattu Nurmeksen kaupungilta. Asukaspaiikkoja Uuron kodissa on 17 ja asukkaita tällä hetkellä 12. Vuosina 1987 - 1988 suoritettuna mittavan peruskorjauksen avulla tiloista saatiin viihtyisät ja tarkoituksenmukaiset. Vakinaista henkilökuntaa Uuron kodilla on 3 henkilöä, talonmiehen tehtäviä hoitaa kodin asukkaat terveyden sallimissa rajoissa. Muutoinkin kodin asukkaat osallistuvat erilaisiin askareisiin kukin voimiensa ja taitojensa mukaan.

Metsätyömieskodin rahoitus koostuu asukkailta perittävistä kuukausittaisista hoitomaksuista sekä vuosittaisista avustuksista, joita antavat Nurmeksen ja Lieksan kaupungit, Metsämiesten säätiö ja Raha-automaattiyhdistys.

3. HÖLJÄKÄN HISTORIAA

3.1. Esihistoria

Vanhin historiallisten löytöjen perusteella erotettava inhimillinen kulttuuri on kivikausi. Kivikaudessa erotetaan neljä eri päävaihetta: eoliittinen, paeloliittinen, mesoliittinen sekä neoliittinen kausi. Mesoliittiseltä ajalta peräisin ovat mm. ensimmäiset kivikirveet ja neoliittisella kaudella kehittyivät mm. saviastioiden ja kiviaseiden valmistus sekä alkava maanviljely. Suomessa vanhimmat kivikautiset löydöt ovat mesoliittiselta ja neoliittiselta kaudelta. Vanhimpana asutuksena Pohjois-Karjalassa voidaan pitää ns. Suomusjärven kulttuuria, joka oli vielä esikeraaminen kulttuurijakso. Suomusjärven kulttuuri ajoittuu noin 6500-4200 eKr. Seuraavana asutusvaiheena on kampakeraaminen kausi, joka

ajoittuu noin 4200-2000 vuotta eKr. Kauden nimi on peräisin saviastioiden valmistuksesta ja niiden kuvioinnista.

Yksi merkittävimmistä kivikautisista asuinpaikkalöydöistä on Höljäkan Suomalansalmen rantakerrostumat. Suomalansalmi on kapea, veden korkeudesta riippuen 22-50 metriä leveä. Suomalanniemessä salmen kapeimmalla kohdalla kohoaa 6-7 metriä korkea hiekkatörmä, jonka juurella näkyy matalanveden aikaan länsimyrskyjen kulutuksen tuloksena muodostunut hietikko. Törmän päältä löydettiin vuonna 1925 saviastian palanen vanhasta sudenkuopasta. Lisäksi rantahietikosta on löytynyt vuonna 1937 runsaasti kvartsinkappaleita, jotka ovat jäänteitä muinaisesta kiviaseiden valmistuksesta. Kvartsinkappaleita on löytynyt myös järven pohjasta, jonne ne ovat veden kulutustyön seurauksena huuhtoutuneet. Todennäköisesti asuinpaikan pääosa on ajan kuluessa sortunut veteen ja ainoastaan asuinpaikan itäisin reuna on säilynyt. Suomalanniemen muinainen ranta-asutus selittyy hyvillä yhteyksillä vesiteitse sekä Suomalansalmen kalaisuudella. Salmi on ollut hyvin tunnettu kalapaikka ja sitä pitkin vaeltavat kalat Koprasslahteen. Löytöjen perusteella Suomalanniemen kivikautinen asuinpaikka edustaa kampakeraamista kulttuuria.

Kiinteitä esihistoriallisia ja historiallisia löytöjä on tehty Suomalanniemen lisäksi myös Maunolassa ja Hetesuolla. Maunolan löydöissä on ollut mm. lasitettua keramiikkaa, piitä ja kvartsia. Hetesuon kivikautisen asuinpaikan löydöt ovat olleet kvartsi-iskoksia. Löytöpaikka sijaitsee n. 200 metriä rautatien pohjoispuolella. Alue on Jurttivaaran etelärinnettä, josta on pistänyt etelää kohti niemimäinen uloke. Alueella on laaja hiekkakuoppa, mikä on tuhonnut niemekkeen ja siten myös asuinpaikan.

Kivikausi päättyi Suomessa n. 1000 eKr., jonka jälkeen Etelä- ja Lounais-Suomessa alkoi pronssikausi. Nurmeksen alueella pronssikaudesta ei ole olemassa merkkejä, sillä ilmaston viileneminen karkotti asukkaat alueelta. Seuraavat merkit asutuksesta ovat vasta rautakaudelta n 1000-luvulla jKr., jolloin karjalaiset siirtyivät alueelle.

3.2. Historia

3.2.1. Pysyvän asutuksen muodostuminen

Höljäkkä sai ensimmäisen pysyvän asutuksen 1640-luvulla ja vuoden 1651 maakirjan mukaan Höljäkässä oli yhdeksän taloa. Kyläjärjestys ei ollut 1600-luvulla vielä selvästi jäsentynyt vaan uusia kyliä syntyi jatkuvasti. Höljäkan kylä erosi Lipinlahdesta 1650-luvulla. Höljäkan kehitys hidastui huomattavasti 1600-luvun lopulla ja esimerkiksi vuoden 1690 veroluettelon mukaan kylässä oli enää neljä taloa. Kylätyypit jakaantuivat kahteen eri luokkaan elinkeinojen perusteella: vaaroilla oli kaskikyliä ja ranta-alueilla kalastuskylä. Höljäkkä oli pääasiassa kaskikylä, vaikka merkittävimmät

talot sijaitsivatkin Pielisen ranta-alueilla. Ranta-asutuksen etuna oli hyvät kulkuyhteydet: ihmiset liikkuvat vesitse kesäisin veneillä ja talvisin hevosilla jääteitä pitkin. Höljäkän asutusta on leimannut aina 1900-luvulle saakka talojen väliset pitkät etäisyydet. Höljäkässä ei ollut tiivistä kyläyhteisöä, vaan pikemminkin yksittäisiä taloja, jotka hankkivat tulon ja elannon sekä kalastuksesta että kaskitaloudesta.

3.2.2. Kaskitalous ja metsätyöt

Kaskiviljely oli monimuotoinen viljelymenetelmä, jossa puuston polttamisella maaperän ravinteista huomattava osa saatiin viljelyskasvien käyttöön. Poltto aiheutti maaperässä biologisia ja kemiallisia muutoksia ja ravinteet kulkivat kasketulta alueelta nopeasti. Kaskeamisen menetelmien mukaan voidaan tehdä jako huuhtiin, pykälikkömaihin, tavallisiin kaskiin ja rieskamaihin. Huuhtakaskella tarkoitetaan sekä kasketun että koskemattoman metsän kaskeamista. Huuhtakasket tehtiin kuusimetsiin niiden tuoreen maaperän, kuusen hyvän palamisen sekä juuriston pinnanmyötäisyyden takia. Pykälikkömaa tehtiin karulle mäntyvaltaiselle alueelle, jonka lähellä oli lehtimetsiä. Kaulatut eli pyälletyt puut jätettiin kelottumaan ja alueelle palattiin vasta kun koivuvaltainen lehtimetsä oli vallannut alueen. Pykälikön tekeminen oli kaskeamisen valmistelua. Rieskamaa oli lehtimetsäkaskea, jolle oli tyypillistä puuston polttaminen heti sen kaatamisen jälkeen. Kaskiviljely oli kiertoviljelyä, jossa yhtä aluetta käytettiin vain vähän aikaa. Kaskeaminen lisäsi luonnon monimuotoisuutta: uudet maisematyypit, kuten esimerkiksi nurminiityt, ahot ja kedot sekä lehtipuumetsät yleistyivät. Toisaalta kaskeaminen hävitti pääte- eli kliimaksivaiheen vanhoja kuusikoita. Viljavimmat kaskialueet raivattiin yleensä pelloiksi, mutta kauempana sijaitsevat kaskiahot otettiin karjatalouden kehittyessä laidunmaiksi.

Kaskitalouteen viittaavat Höljäkässä useat paikannimet: Everikinkangas ja -lammet viittaavat alueen kaskeajaan Everikki Pulkkiseen. Kaskivaaroille tyypillisiä nimiä ovat myös Riihivaara, Palovaara ja Palosärkkä. Vaaroilla oli kaskiviljelyyn sopiva maaperä, eikä hallasta ollut niin suurta pelkoa kuin alavilla alueilla.

Höljäkän alueella metsätalouden kehitys alkoi kaskeamisen loputtua 1800-luvun lopulla. Puun arvo kohosi nopeasti nousevan sahateollisuuden myötä ja savottakulttuuri alkoi kehittyä. Metsätyöt ja savotat työllistivät pienten maatilojen miesväkeä talvisin. Lisäksi metsätöissä oli vakiintunut metsätyömiesten porukka, joka talvisin oli savotoilla ja kesäisin uitoilla. Purojen ja jokien kautta uitetut puut koottiin Pielisellä lautoiksi ja lautat hinattiin Pielisen halki Ahveniselle. Lauttojen hinaamisessa käytettiin hevosponttuita aina 1910-luvulle saakka, jonka jälkeen siirryttiin hinauslaivoihin.

3.2.3. Peltoviljely

Maatalouden kehitys oli nopeaa 1700- ja 1800-luvuilla ja peltoviljely alkoi korvata kaskitaloutta paremman tuotantotehokkuuden takia. Vuoden 1726 maakirjan mukaan Höljäkässä oli peltoa kolme tynnyrinalaa eli n. 1,5 hehtaaria. Höljäkässä peltojen määrä lähti nopeaan kasvuun seuraavien vuosikymmenten aikana ja vuoden 1764 valtiopäiville toimitetussa uudisviljelyluettelossa Höljäkän peltoala on lisääntynyt 11 tynnyrinalaa eli kokonaispeltoala oli tuolloin n. 6,9 hehtaaria. Seuraava kiinnekohta on vuonna 1839 Höljäkän alueella valmistunut isojako, jolloin peltoala oli 211 tynnyrinalaa eli n. 103 hehtaaria. Laskettaessa peltoalan määrä tilaa kohden saadaan kuva alueen kantatilojen koosta. Höljäkässä peltoala tilaa kohden oli kahdeksan tynnyrinalaa eli n. 3,9 hehtaaria. Peltoviljelyn osuus oli Höljäkässä Nurmeksien kylien keskitasoa, eikä peltoviljely syrjäyttänyt alueella tärkeää kaskeamista kuin vasta isojakon jälkeen 1800-luvun lopulla.

Peltomaat jaettiin kolmeen eri luokkaan: rintapelloiksi, pihapelloiksi ja ulkopelloiksi. Suurin osa pelloista oli varsinaisia peltoja eli rintapelloja ja niillä viljeltiin lähinnä ohraa ja ruista. Ulkopellot olivat metsään raivattuja pienikokoisia peltoaukeita, joilla viljeltiin yleensä vähempiarvoisia rehukasveja. Ulkopellot liitettiin usein varsinaisiin peltoalueisiin viljelyskelpoisen maan puutteen vuoksi. Pihapellot eli umpiaidat olivat voimakkaasti viljeltyjä pienikokoisia peltoja, joilla viljeltiin mm. kaalia, lanttua ja hamppua. Viljelytapana 1700- ja 1800-luvuilla oli kolmivuoroviljely, jolloin pelto oli kaksi vuotta viljalla ja kolmannen vuoden kesannolla. Kuivina kesinä kaskeaminen riitti tuottamaan tarvittavan ruissadon ja pelloissa voitiin viljellä ohraa. Pellot raivattiin yleensä polttamalla ja lannoitus oli vähäistä karjan pienen määrän vuoksi. Karjatalouden ongelmana oli sopivien heinämaiden puute, mikä johti heinäviljelyn nopeaan kasvuun. Alkavan peltoviljelyn ongelmana olivat lannoitteiden puutteen vuoksi alkeelliset viljelymenetelmät, esimerkiksi paksua turve- ja savimaata ei voitu kyntää, mikä pakotti viljelemään vain vaara-alueita.

Itä-Suomessa pellot aidattiin yleensä lohkoittain rakentamalla viljelyksien ympärille kivi- ja puuaitoja. Kiviaidat rakennettiin pelloilta raivatuista kivistä. Puuaitoja oli kolmea eri tyyppiä: lape-, riuku- ja pisteaitoja. Aitaaminen oli välttämätöntä, sillä karja laidunsi kylän metsälaitumilla vapaasti. Puuaitojen jäsentämä viljelysmuoto muuttui huomattavasti 1920-luvulta lähtien piikkilanka-aitojen yleistyttyä. Kasvava karjatalous lisäsi heinäviljelyä 1800-luvun lopulla ja pelloille rakennettiin heinälatoja. Peltoalan kasvu jatkui kaskeamisen taantumisen myötä ja suo- ja niittyviljelyksiä otettiin tehokkaampaan viljelykäyttöön.

Maataloudessa käytetyt koneet olivat yhteisomistuksessa ennen 1900-luvun puolivälissä alkanutta maatilojen laajamittaista koneellistumista. Höljäkässä toimi mm. puimayhtiö, jonka puimakonetta

vedettiin parivaljakoilla talosta taloon. Pellavanviljely on ollut Höljäkässä yleistä ja Martoilla on ollut yhteisomistuksessa pellavaloukku, jota on kierrätetty talosta taloon.

3.2.4. Niityt ja laitumet

Perinnemaisemat ovat syntyneet tulen, karjan ja viikatteen avaamina niittyinä, hakamaina ja ketoina. Niityt ovat osa kylän maatalouden historiaa ja rikastuttavat maisemaa. Niittytalous oli perustana vanhalle maataloudelle tuottamalla karjan talvirehun sekä lehdeksiä. Heinäkorjuun jälkeen niityt toimivat usein laitumina, millä oli niiden lajistoa muuttava vaikutus. Niityillä yleisimpään kasvilajistoon kuuluivat tallausta kestävät ja valoa vaativat kasvilajit. Höljäkässä niittyjen määrä oli suuri 1800-luvulla. Suurin osa niityistä oli kaskiahoja ja myös alkava karjatalous kannusti niittyjen raivaamiseen. Höljäkässä niittyjä oli 1830-luvulla 617 tynnyrinalaa ja 30 kapanalaa eli n. 303 hehtaaria. Niittyjen määrä taloa kohti oli 20 tynnyrinalaa ja 31 kapanalaa eli n. 10,3 hehtaaria.

Kylän läheisyydessä sijainneilta lähiniityiltä heinäsaato korjattiin yleensä yhdessä ja takamaiden kaukoniityt olivat yksityisessä käytössä kullakin talolla. Niittymaita on kolmea eri tyyppiä: 1) nurmi- eli kuivan maan niittyjä, 2) tulvaniittyjä sekä 3) suoniittyjä. Nurminiityt ovat kaskiviljelyn synnyttämiä ahoja, ketoja ja peltoja, jotka on jätetty heinittymään. Maisemallinen erityispiirre ahoille on kivirauniot ja aidat, jotka kertovat kovasta raivaustyöstä. Kuivilla ahoniityillä on monipuolinen ruoholajisto, joka vaatii paljon lämpöä ja valoa. Nurminiityistä rehevimpiä ovat lehtoniityt, joille on jätetty raivauksen yhteydessä koivua ja leppää.

Jokien ja järvien rannoilla oli aukeita tulvaniittyjä, jotka ovat ajoittain veden peittämiä. Tulvaniityt tuottivat hyvin, koska tulva nosti niille hedelmällistä lietettä. Tulva esti niittyjä sammaloitumasta ja metsittymästä. Rannoilla olevat niittyalueet vaativat suuren työn ennen viljelykäyttöä, sillä niillä kasvoi sakeaa pajupensaikkaa. Lisäksi toistuva niittäminen oli välttämätöntä, jotta niityt pysyivät avoimina. Vesistöjen rannoilla tulvaniityt olivat lajistollisesti rikkaita: lajistoon kuuluivat mm. järvikorte, sarat, heinät ja ruohot. Yleisiä ruoholajeja olivat mm. mesiangervo, niitykellukka, niityleinikki, rönsyleinikki, metsäkurjenpolvi sekä huopaohdake. Paisuntaniityt olivat puronvarsiniittyjä, joille vesi nostettiin patojen avulla tukahduttamaan sammalenkasvua ja tuomaan ravinteita. Suoniityt olivat luonnontilaisina huonotuottoisia, mutta kuivatettuina ja kydötettyinä ne olivat hyviä heinäkaita. Laidunmailla puusto oli harvempaa kuin nykyisillä metsämailla ja leppävaltaiset metsiköt olivat yleisiä. Laiduntaminen suosi tallausta kestäväää ja valoa vaativaa lajistoa. Puustoon vaikutti myös lehtikerppujen ja lehdeksien poiminta.

3.2.5. Tie- ja vesiliikenne sekä kievarilaitos

Höljäkän ranta-asutus selittyi sekä kalastuksen suurella merkityksellä että kulkuyhteyksillä. Nurmes eli aina 1700-luvun lopulle saakka vesiyhteyksien varassa. Höljäkän kautta kulki Nurmeksen ja Lieksan välinen talvitie, jonka varrella oli Hökänniemen kestikievaritalo. Kievari toimi ainoastaan talvella kun Nurmes-Lieksa talvitie oli ajokunnossa. Nurmeksen alueella 1800-luvun merkittävimpiin tiehankkeisiin lukeutui Höljäkkä – Kylänlahti – Lieksa –tien rakentaminen vuosien 1866-1868 välisenä aikana. Kyläteiden rakentaminen oli yleensä ajankohtaista katoaikoina ja silloin kun töistä muuten oli puutetta. Höljäkän kylätie rakennettiin 1900-luvun alussa kruununvoudin esityksestä ns. hätäaputyönä.

Höljäkkä - Kylänlahti - Lieksa -tien valmistuminen vaikutti myös kievarilaitokseen. Aiemmin Pohjois-Höljäkän Putsossa toiminut majatalo siirtyi vanhan kantatien varresta uuden tien varteen Konnanlammelle Herrasen tilalle. Konnanlammella kievari oli toiminnassa alle kymmenen vuotta. Konnanlammelta majatalo muutti Jurttiin vuonna 1875, jolloin kievariväli Varpaseen saatiin normaalin pituiseksi. Kievarilaitos säilyi toiminnassa aina 1910-20-luvuille, jolloin rautatien rakentaminen ja autoliikenteen kehitys syrjäyttivät sen.

Pielisen vesiliikenne oli vilkasta aina 1900-luvun alkuvuosikymmeniin saakka. Höljäkän Hökänniemessä oli satama osana Pielisen itäistä laivareittiä Lieksan kautta Joensuuhun. Laivayhteydet Joensuuhun olivat päivittäiset. Höljäkän kautta kulkivat mm. höyrylaivat Pielinen, Valio ja Seura. Laivaliikenne väheni huomattavasti Pielisen itäisellä reitillä rautatien rakentamisen ja autoliikenteen kehityksen myötä.

3.2.6. Asemakylän rakentaminen

Rautatien ulottaminen Nurmekseen koettiin tärkeänä jo 1880-luvulla, mutta päätös radan rakentamisesta tehtiin vasta vuoden 1906 ylimääräisillä valtiopäivillä. Lieksan Nurmeksen rataosalla työt aloitettiin 1909 ja rata valmistui 1910. Samaan aikaan radan rakentamisen kanssa alkoi Höljäkän asemakylän rakentaminen. Ratalinjaus vaikutti myös Höljäkän kyläkoulun sijaintiin, vaikka senaatti oli tehnyt päätöksen rakentamisesta jo vuonna 1909. Kyläkoulu valmistui vuonna 1915 kyläkeskukseen Suuren Everikinlammen läheisyyteen. Kyläkeskuksessa toimi kolme kauppa ja lisäksi oli Pohjois-Höljäkässä kaksi kauppa. Höljäkän kehitykseen vaikutti välillisesti myös Lieksan Mätäsvaaran kaivosyhdyskunnan kehitys. Mätäsvaarassa toimi sotavuosina kaivos, josta louhittiin Molybdeenä Saksan aseeteollisuudelle.

3.2.7. Valtiopäivämies Mikko Heikura

Valtiopäivämies Mikko Heikura syntyi 19.11.1825 Höljäkän Putsonvaarassa. Heikura tuli tunnetuksi monien uudistusten kannattajana ja pitkäaikaisena valtiopäivämiehenä. "Putsolaisena" valtiopäivillä tunnettu Heikura oli luonteeltaan peräänantamaton valistuksen kannattaja. Heikura toimi valtiopäiväedustajana istuntokausilla 1863-64, 1872 ja 1882-94 ja edusti talonpoikaissäätystä yhtenä säädyn tunnetuimmista edustajista. Heikura oli mukana mm. laki-, talous-, säätö-, valitus- ja rikosvaliokunnissa. Hänen valtiopäivillä nauttimastaan suuresta luottamuksesta kertoo mm. hänen valintansa puhemiesneuvostoon vuosina 1891-94. Vuodesta 1890 lähtien Heikura edusti nuorsuomalaista puoluetta. Kunnallisen itsehallinnon tultua voimaan vuonna 1866 Heikura valittiin kunnallislautakunnan esimieheksi ja lisäksi hän toimi kuntakokouksen puheenjohtajana. Heikuran toimikausi kunnallispolitiikassa alkoi vaikeana aikana, 1860-luvun nälkävuosien aikaan.

Vuonna 1866 Mikko Heikurasta tuli Kuopion läänin maanviljelysseuran Nurmeksen piirin esimies. Heikura edisti alueen maataloutta monin tavoin. Hän kutsui Nurmekseen kynnön ja ojituksen opettajia, karjakoita ja käsityöneuvoja. Heikura otti omalla tilallaan Putsossa käyttöön monia uudistuksia, joita ei vielä muilla alueen tiloilla tunnettu. Putsossa oli alueen ensimmäinen kivinavetta, tilan pellot salaojitettiin ja mm. separaattori ja öljylamppu kertoivat edistyksestä. Mikko Heikura muutti Putson tilalta Hevoslahteen vuonna 1870.

Mikko Heikura oli naisten oikeuksien puolustaja ja kannatti mm. naisten oikeutta suorittaa ylioppilastutkinto ja opiskella yliopistossa. Heikura oli raittiustyön edistäjä ja vastusti viinan kotitarvepoltoa. Hän teki aloitteita mm. tullilainsäädännöstä, painovapaudesta, koululainsäädännöstä sekä suomenkielisen oppikoulun perustamisesta Kuopioon. Heikura ajoi vahvasti rautatien rakentamista Pohjois-Karjalaan sekä maanviljelyskoulun perustamista Nurmekseen. Lisäksi hänen ansionsa ovat kiistattomat kansakoulun ja kunnalliskodin perustamisessa Nurmekseen.

Heikuralle sivistys oli sisäistä viisautta, ei ulkoista koreutta:" Valtiopäivillä Putsolainen esiintyi aina harmaassa sarkapuvussaan. Kerran valtiopäivämiesystävät keräsivät hänelle rahat verkakangasta varten: hän vastaanotti rahat, mutta seuraaville valtiopäiville hän saapui ystäviensä yllätykseksi entisessä sarkapuvussa. Verkakankaan kohtaloa kyselleille hän avasi takkinsa, jonka vuoreksi verka oli ommeltu. "Herra sisältä, talonpoika päältäpäin", putsolainen myhäili ääneen".

3.2.8. Paikan henki - kertomuksia Höljäkästä

Höljäkässä on vielä tallessa tarinoita tietäjistä sekä historian moninaisista vaiheista. Kylällä tunnettuja tarinoita ovat mm. kertomus Ryönninlähteestä sekä tarina alueen velhosta, Kökkyrystä.

"Vettä on virrannut paljon Pielisessä siitä, kun Höljäkässä asui mies nimeltä Gröhn. Vaikea nimi, harva osasi oikein sanoa. Ryönin kerrotaan sairastaneen epilepsiaa. Saadakseen parannuksen vaivaansa mies meni paikallisen kansanparantajan luokse. Parantaja mielti ja mielti, kunnes keksi keinon. Lähistöllä oli kaksi lähdettä, jotta olivat maanalaisessa yhteydessä toisiinsa. Jos mies uitettaisiin lähteestä toiseen, niin tauti paranisi. Ryöni suostui operaatioon ja ihme tapahtui: epilepsia lähti, vaan niin lähti kyllä henkikin, sinne hukkui. Parantaja säikähti tapahtunutta ja kantoi ruumiin Pielisen suuntaan nykyiselle Ryönimäelle piilotti ruumiin mäelle suuren kiven taakse. Yöllä parantaja kävi sitten hakemassa kiven takana piilossa olleen ruumiin ja hukutti sen Pieliseen."

Kansan perimätieto on tallettanut tarinan Höljäkäläisestä Paavo Heikurasta eli Kökkyrystä, joka eli vuosina 1770-1852. Kökkyrä oli kierrellyt kaukana, aina Vienassa saakka. Hän osasi kutsua karhuja ja käärmeitä, seurusteli vainajien kanssa ja paransi kaatuvatautisia. Vanhettuaan hän jätti taitonsa ja taikapussinsa Jussi Vartiaiselle. Ukko Vartiaisella oli hallussaan Kökkyrältä saadut pirunmullat. Multa oli sekoitus hautuumaan multaa ja jauhettuja kuolleiden luita. Toisinaan oli tehnyt velho niiden avulla temppujaan ja kierrellyt ympäri kylää hokien loitsuaan: "kaivas poikani, kaivas poikani, onni työtä tekköö, onni työtä tekköö". Loitsullaan oli velho käärmeetkin luokseen kutsunut ja niille sitten punaiset rusetit kaulaan ripustanut. Olipa velho myös saanut karhut usutettua karjan kimppuun.

Pirunmultia velho oli säilyttänyt kirstussaan ja kerran reissussa ollessaan oli häntä alkanut hirvittävän paljon repimään ja riuhtomaan. Pirunmullat oli nimittäin kastuneet kun naiset olivat kotimökillä siivonneet ja huuhdelleet samalla kirstunkin. Ukko Vartiainen oli reissussa aavistanut, että jotain on mullalle tapahtunut. Ukko lähti heti takaisin pelastamaan pirunmultia ja saikin ne kuivateltua. Velho sai rauhan takaisin vasta kun multa oli kuivanut. Oli Vartiainen multia muillekin kaupitellut, erään tiedon mukaan mullat olisi kuitenkin haudattu takaisin kirkkomaahan ja siihen olisi kirous päättynyt. Kökkyrän kertomaan mukaan piti mullalle vanhoa sielunsa ja ruumiinsa, sitten ne olivat taikavoimaisia ja niillä pystyi käärmeitä kutsumaan ja karjaa karhuilla revittämään.

Höljäkän historiassa on useita tietäjiä ja kansanperinnön määrä on ollut alueella runsas.

Kielitieteellisellä matkalla 1840-luvulla ollut Elias Lönnrot vieraili Mikko Heikuran kotitilalla Höljäkän Putsossa, jossa hän keräsi tietäjä Juho Meriläiseltä mm. raudan synnystä kertovia runoja. Juho Meriläinen lauloi Lönnrotille runoja kahden päivän ajan. Höljäkässä on useita kohteita, joihin liittyy runsaasti kansanperinnettä. Suomalanniemessä on ollut kalastajien kalaonnen varmistamiseksi käyttämä uhrauspaikka, ns. Suomalan suurhonka. Pielisellä Suusaarten välisen Matkasalmen rannalla on karsikkopuu, johon on merkitty tietoja vainajista.

Valtakunnallisesti tunnetuista merkkihenkilöistä Sam Sihvon kerrotaan vierailleen Höljäkässä Mahasten luona nykyisellä Mäntylän tilalla 1920-luvulla. Sihvo opiskeli Helsingin musiikkiopistossa

ja toimi muusikkona. Perimätiedon mukaan Sihvon laulunäytelmä Jääkäarin morsian on kirjoitettu osittain myös Höljäkässä.

4. LUONNONYMPÄRISTÖ

4.1. Maastonmuodot

Jurttivaaran-Höljäkän alue sijaitsee n. 20 km:n etäisyydellä Nurmeksen keskustasta. Geomorfologisesti alue kuuluu Höljäkästä Ylikylään ulottuvaan harjujaksoon. Asutusta ja teollisuutta on muodostunut Jurttivaaran länsipuolella sijaitsevalle Jurttikankaan harjulaajentumalle. Jurttikankaan pohjoispäässä harju jatkuu kaventuen Palosärkän seläniteiksi. Palosärkältä harju jatkuu kapeana soiden ja lampien reunustamana matalana harjujaksona. Koillisessa Kiviharjun lohkareinen selänne leviää Riihikankaan suistomaiseksi laajentumaksi.

Jurttivaara on usean kohouman muodostava maakunnallisella tasolla merkittävä kalliovaara, joka hallitsee Höljäkän luonnonmaisemaa. Jurttivaaran alue on Nurmeksen kaupungin omistuksessa oleva 120 hehtaarin alue, jossa toimi aikaisemmin laskettelukeskus. Vaaran korkein laki on n. 250 metriä merenpinnan yläpuolella ja suhteellinen korkeusero jyrkimpien länsi- ja luoteisrinteiden kohdalla vaihtelee 110-130:n metrin välillä. Vaaran ympärillä on moreenista koostuvia drumliineja ja länsiosassa vaaraa kiertää Höljäkänharju. Vaaran lounaisosassa on jyrkähkö kallioalue, jonka ympärillä on avoimia jäkäläkallioita. Kyläkeskus sijaitsee kahden suuremman selänteen välisessä laaksossa. Pohjoisessa sijaitsee Jurttivaara ja lännessä useat vaarat muodostavat korkeimmillaan n. 200 metriä korkean selänteen. Höljäkän länsipuolisia vaaroja ovat mm. Sammakkovaara, Everikinvaara, Kokkovaara ja Hopeavaara. Molemmiin puolin kyläkeskusta on soiden reunustamat lampialueet. Kyläkeskus sijaitsee soiden väliin jäävällä kuivalla mäntykankaalla. Höljäkän kyläkeskuksen itäpuolella on jääkaudella syntyneitä moreenin peittämiä 10-50 metriä korkeita drumliineja, jotka polveilevat ympäröivästä rämesoiden pirstomasta maastosta. Kyläkeskuksen eteläpuolella on laajat suoalueet, mm. Suurisuo ja Raitakorpi. Lännessä kohoavat Sammakkovaara, Rasivaara sekä Riihivaara, jotka muodostavat korkean vaaraselänteen Konnanlammen itäpuolelle. Sammakkovaaran lakialue on n. 250 metriä merenpinnan yläpuolella ja Riihivaara n. 185 metriä merenpinnan yläpuolella. Riihivaaran pohjoisreunalla on jyrkkä kalliorinne, jossa suhteellinen korkeus on n. 80 metriä.

Kuva 2. Maisema Jurttivaaralta Pieliselle. Hölgän kaukomaisemaa hallitsevat korkeat vaarat ja Pielinen

4.2. Maa- ja kallioperä

Nurmeksen alueella kallioperä koostuu pohjoiskarjalaisen pohjakompleksin kivilajeista. Kallioperän valtaosan muodostaa pohjagneissi, jossa on graniittijuonteita. Korkeussuhteiltaan suuri osa Nurmeksesta on vuorimaata. Paikalliset korkeuserot vaihtelevat tällöin 50 ja 100 metrin välillä. Hölgä on vuorimaa-alueita ja korkeussuhteiltaan vaihtelevaa.

Maaperää luonnehtii Hölgässä lajittuneiden maa-ainesten jaksot. Pielisen ranta-alueella, Hökänniemessä, on laaja lajittuneen savi- ja hiesuaineiden kerrostuma. Hölgän korkeimmat vaarat ovat moreenipeittoisia drumliineja, joiden korkeus vaihtelee 150-250 metriä merenpinnan yläpuolella. Vaarojen rinteillä on runsaasti kalliopaljastumia ja muutamia jäätikön sulamisen jälkeisen Yoldia-vaiheen muinaisrantoja. Hölgän kyläkeskuksen alueella on lajittuneesta hiekasta koostuva kerrostuma.

Jurttivaaran pohjoisosasta alkava Palosärkän harjuselänne koostuu pääasiassa lajittuneesta harjusorasta ja on ollut tärkein maa-ainesten ottopaikka Hölgässä. Lajittumatonta moreenia, joka koostuu kaikista kokoluokista pieneten partikkeleiden ja suurten lohkareiden välillä, on yleisesti koko Hölgän alueella. Jääkauden jälkeen vedenkoskemattomilla vaarojen lakialueilla moreeni muodostaa hyvän perustan pienviljelylle.

4.3. Vedet

Höljäkän kyläkeskuksessa on kaksi lampea: Pieni Everikinlampi (113 mpy) ja Suuri Everikinlampi (109,6 mpy). Suureen Everikinlampeen vesi virtaa Jurttilammesta Jurttipuroa pitkin ja jatkaa Pielisen Laajanlahteen Everikinpuroa pitkin. Pieni Everikinlampi tunnetaan kyläläisten keskuudessa myös Pysäkkilampena, sillä se sijaitsee asemapysäkin kohdalla. Pienestä Everikinlammesta vesi virtaa Pieliseen Paskopuroa ja Pyypuroa pitkin. Pohjois-Höljäkässä sijaitsee Mustalampi, josta vesi virtaa etelään Saarilampeen. Saarilampi on saanut nimensä sen keskellä sijaitsevasta saaresta. Riihivaaran kalliodrumliinin luoteis- ja pohjoispuolella on Konnanlampi, joka on syntynyt mannerjäätikön kulutustyön tuloksena viimeisellä jääkaudella. Tähän viittaa lammen muoto ja sijainti kalliomuodostuman proksimaali- eli vastasivulla. Konnanlampi sijaitsee 106,5 metriä merenpinnan yläpuolella. Vesi virtaa Konnanlammesta Konnanpuroa pitkin Pieliseen, joka sijaitsee n. 95 metriä merenpinnan yläpuolella. Konnanvaaran länsipuolella syvän rotkon pohjalla on Uilonen-lampi, joka sijaitsee 181,4 metriä merenpinnan yläpuolella ja n. 86 metriä Pielisen pinnan yläpuolella. Höljäkällä on runsaasti Pielisen rantaviivaa, mikä tuo vesielementin merkittäväksi osaksi kylämaisemaa. Ranta-alueet ovat pääasiassa avoimia, maisemallisesti arvokkaita peltoalueita. Pohjois-Höljäkässä sijaitsevia lampia ovat Heinälampi, Kuikkalampi ja Lekkulampi.

Höljäkän pohjavesialue kuuluu pohjavesiluokkaan I eli se on vedenhankinnalle tärkeä. Vanha pohjavesialue sijaitsee kyläkeskuksen pohjoispuolella olevalla hiekka- ja moreenimuodostuma-alueella. Pinta-alaltaan tämä alue on n. 85 hehtaaria ja antoisuudeltaan n. 150 m³/d. Vanha alue todettiin epätarkoituksenmukaiseksi ja vuonna 1993 tehdyssä kartoituksessa ja luokituksessa alue määriteltiin uudelleen 160 hehtaarin kokoiseksi. Pohjavesialue kattaa hyvin vedentarpeen alueella. Höljäkän pohjavesialueen uhkana ovat maa-ainesten otossa paljastuneet hiekka- ja sorakerrostumat sekä alueella toimiva kyllästämö. Lisäksi pohjavesialueella on mahdollista asutuksen, tiestön, rautatien ja vedenpuhdistamon aiheuttama vähäisempi häiriö. Höljäkän pohjavesialueella on korkea pilaantumisriski, minkä vuoksi esiintymän suojelu on otettava alueen käytössä erityisesti huomioon.

Jurttikankaan pohjavesialue on II-luokkaan kuuluva pohjavesiesiintymä eli sillä voi olla paikallisesti merkitystä Höljäkän tulevaisuuden vesihuollossa. Jurttikankaan pohjavesialue käsittää Jurttivaaran länsipuolelta Palosärkälle ulottuvan harjualueen osan. Jurttikangas on loivasti kumpuileva, laakea harjualue. Kankaan luonnontila on muuttunut Palosärkän halki kulkevan maantien ja useiden soranottoaikkojen johdosta. Jurttikankaan pohjavesialueella uhkana pohjavedelle ovat liikenne ja maa-ainestenotto.

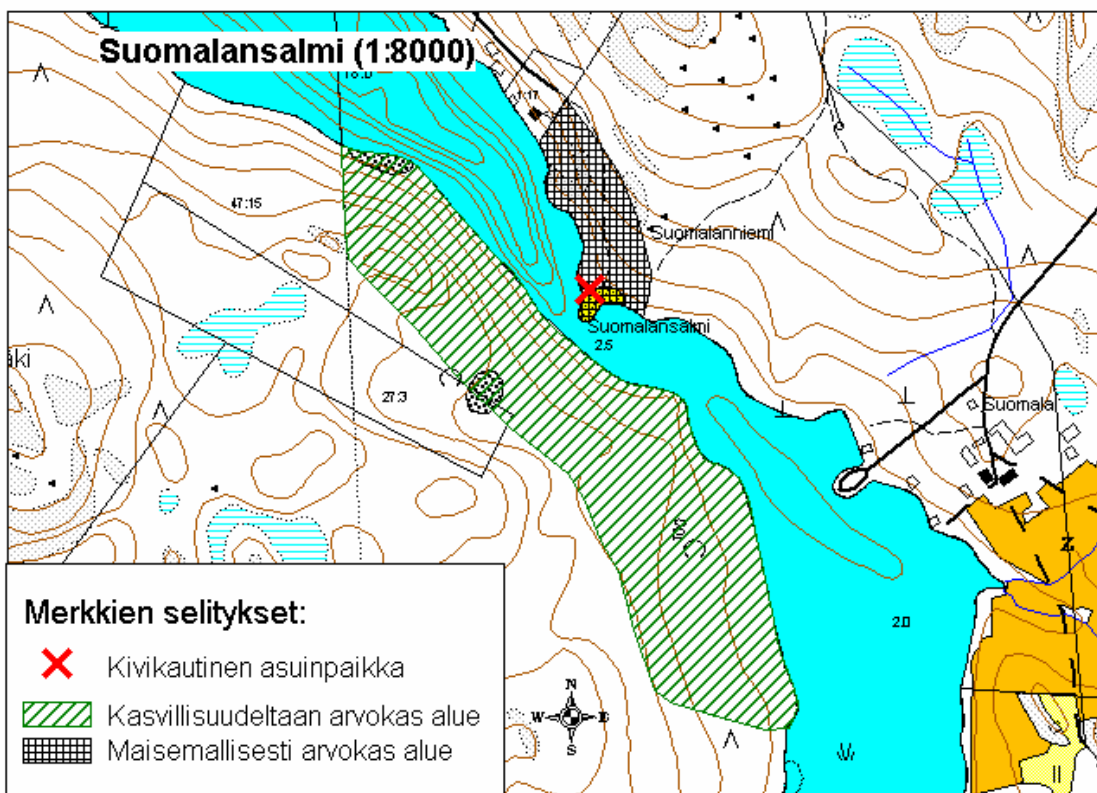
4.4. Kasvillisuus ja eläimistö

Höljäkän alue kuuluu boreaaliseen havumetsävyöhykkeeseen ja sen alajaossa se voidaan paikantaa Pohjanmaan - Kainuun kasvimaantieteelliseen alueeseen. Alue on pohjoisten ja eteläisten kasvilajien ja kasvillisuustyyppien kohtaamisaluetta; pohjoista lajistoa ovat mm. monet soiden ja suoniittyjen kasvit. Kasvillisuus ei merkittävästi poikkea eteläisen Suomen kasvilajistosta, mutta lukumääräisesti lajeja on vähemmän ja kasvu hitaampaa.

Tiensuun niitty on runsaslajinen ja osittain kalliainen niitty Retusaaren itälaidalla. Niityllä on hyvä perhoslajisto, mm. lauhahiipijä kuuluu lajistoon. Niityn eteläpuolella on lehtomainen metsä, jonka puulajistossa on pääasiassa nuoria haapoja ja harmaaleppiä. Tiensuun niityllä on myös runsaasti eri putkilokasvilajeja. Lajistoon kuuluu mm. huopaohdake, mesiangervo, huopakeltano ja metsätähti.

Pielisen selkäsaariin kuuluvat saariryhmät (liite 3.) ovat arvokkaita sekä maisemallisesti että linnustoltaan. Saarissa on ollut mm. tuulihaukan pesä ja suuria lokkiyhdyksuntia.

Höljäkän metsämaasto ei poikkea paljoakaan Vaara-karjalalle tyypillisestä kuusimetsien ja rannesoiden maastosta. Höljäkässä on kuitenkin huomattavan paljon kuivia mäntykankaita ja hiekkamaita, joiden

Kartta 2. Suomalansalmen alue on arvokas historiallisesti, lajistollisesti ja maisemallisesti.

lajisto on pääosin karua kenttäkerroksen varpulajistoa. Soiden osuus on Höljäkässä suuri, mikä johtuu korkeuserojen vaihtelusta sekä pintavaluman suuresta määrästä. Suot ovat enimmäkseen karuja

rämeitä ja nevoja, ravinteikkaita korpia on selvästi vähemmän. Järvikasvillisuusluokituksessa Pielinen on niukkaravinteinen ruskeavetinen ruokojärvi.

Kulttuurivaikutteisen kasvillisuuden osuus on nopeasti vähenemässä Höljäkästä. Perinnebiotoopit, kuten esimerkiksi kedot, ahot ja laidunmaat, ovat hävinneet lähes kokonaan, jonka seurauksena lajistollinen luonnon monimuotoisuus on myös heikentynyt huomattavasti. Kulttuurivaikutteisten ympäristöjen lajeja on edelleen löydettävissä radanvarsilta, joutomailta, varastokentiltä sekä säilyneiltä aho- ja niittymailta. Mäntylän tilalla kasvaa LSL:n nojalla vuonna 1961 rauhoitettu liuskelehtinen leppä (*Alnus incana pinnatipartita*). Laji on lepän eräs mutaatiomuoto, jonka lehdet muodostuvat liuskeisiksi. Lieksantien varressa kasvaa harvinainen lepän mutaatio, ruskealehtinen leppä, joka tulisi merkitä säilymisen turvaamiseksi.

Suomalansalmen alue on kasvillisuudeltaan monipuolinen; eteläosassa on monilajinen, noin kahden hehtaarin rantaniitty, josta pohjoiseen jatkuu koivuvaltaista lehtimetsää. Lehtimetsän keskiosat ovat lehtomaista metsää, josta osa on istutettu kuuselle. Alueella on myös säilytetty suuria rantapensaita ja vanhoja haapoja, joilla on sekä maisemallista että luontoarvoa.

Eläinlajisto on Höljäkässä runsas ja erämainen, koska alue on harvaan asuttua ja luonnonoloiltaan vaihtelevaa. Pielisen ranta-alueilla ja selkävesillä on runsaasti eri vesilintulajeja. Vanhojen metsien sekä perinnebiotooppien vähentyminen on vaikuttanut negatiivisesti lajistoon. Vanhojen metsien lajeja ovat mm. kuukkelit, pohjantikka ja varpuspöllö. Laulujoutsenten määrä on ollut jatkuvasti kasvussa ja Suurella Everikinlammella on myös pesivä pari. Vesilintuja on alueella runsaasti ja merkittävin alue linnustoltaan on Suomalansalmen alue. Höljäkkä on Ylä-Karjalassa hirvikannaltaan tihentymäaluetta ja myös suurpetohavaintoja on runsaasti.

Pielisen muikkusaaliit vaihtelevat vuosittain. Tärkeimpiä Pielisestä pyydyttäviä kalalajeja ovat muikku, ahven, hauki, siika ja kuha. Pielisen taimen ja järvilohi ovat edelleen paljolti istutusten varassa. Pielisessä rehevöityminen ei vaikuta merkittävästi kalakantoihin; lievästä rehevöitymisestä on kuhalle etua.

4.5. Ilmasto-olot

Nurmes jakaantuu ilmastollisesti kahteen vyöhykkeeseen, joiden raja kulkee Pielisen pohjoispuolella Kaakko-luode suunnassa. Höljäkkä kuuluu Pielisen vaikutuspiirissä olevaan eteläiseen vyöhykkeeseen. Eteläisellä vyöhykkeellä vuoden keskilämpötila on +2,0 - +2,5 C° ja termisen kasvukauden pituus 150 - 155 vuorokautta. Talven keskimääräinen pituus alueella on 160 – 165 vuorokautta ja lumipeite on keskimäärin 65 cm paksu. Nurmeksen keskimääräinen vuotuinen sademäärä on noin 550-600 mm. Sadannan määrä on haihduntaan (350 – 400 mm) nähden lähes kaksinkertainen, mistä johtuu

pintavaluman suuri määrä. Sadeveden pH on keskimäärin 4,5 – 4,7 ja kaukokulkeuman osuus happamasta laskeumasta on 2/3.

Höljäkän pienilmastosta ei ole tarkkaa tietoa vaan jaottelut kylmiin ja lämpimiin alueisiin joudutaan tekemään alueen topografian ja ilmansuuntien perusteella. Lisäksi alueen maaperä vaikuttaa lämmön sitoutumiseen ja vapautumiseen. Vaarojen väliset alavimmat alueet ovat ydinosiltaan savea, joka varastoi heikosti lämpöä. Tästä johtuu, että savilaaksot, esimerkiksi peltoalueet laaksojen pohjalla, ovat usein päivällä lämmön heijastusvaikutuksesta johtuen hyvinkin lämpimiä. Öisin lämpö haihtuu nopeasti laaksojen pohjalta ja alavimpina paikkoina niihin kertyy raskaampaa kylmää ilmaa. Kylmän ilman kertyessä laaksojen pohjalle syntyy kylmän ilman altaita, joissa hallan vaikutus on usein voimakas. Laaksojen kylmyyteen vaikuttaa myös niiden kasvillisuus: metsäiset laaksot eivät ole niin hallanarkoja kuin avoimet laaksot, sillä kasvillisuus tasaa lämpimän ja kylmän ilman vaihteluja. Lisäksi kasvillisuus estää auringon ja tuulen vaikutusta ja siten lisää laakson kosteutta.

Alavimpia hallalle alttiita alueita Höljäkässä ovat vaarojen reunustamien laaksojen viljelyalueet. Esimerkiksi Pyypuron ja Jurttipuron varsilla olevilla alavilla savikoilla on runsaasti viljelyksiä. Purojen tuoma kosteus ja viljelyksiä reunustavat metsät osittain tasoittavat kylmän ilmamassan vaikutusta. Myös Höljäkän kyläkeskus sijaitsee laaksossa ja sitä ympäröi molemmin puolin suoalueet. Keskuksen länsi- ja pohjoispuolisilta korkeilta selänteiltä valuva kylmä ilmamassa viilentää sen pienilmastoa. Kyläkeskuksessa on kuitenkin runsaasti kasvillisuutta, mikä tasoittaa lämpötilan vaihtelua. Kyläkeskuksen luoteisreunalla on lisäksi laaja avoin kyllästämön alue, josta puhaltava tuuli estää viileiden ilmamassojen pysymisen paikoillaan. Höljäkän itäpuolella Viekissä on laajempi laaksoalue, jossa on usein selvästi viileämpää kuin vaarajakson länsipuolella Höljäkässä. Pielisen alavilla ranta-alueilla tuulisuus estää kylmän ilmamassan pysymisen paikallaan ja vähentää hallanvaaraa. Pielisen vaikutus on huomattava ranta-alueiden pienilmastoon. Viileällä säällä kostea järveltä nouseva usva peittää alavia ranta-alueita. Talvella Pielisen Hökänselältä puhaltava tuuli lisää huomattavasti pakkasen purevuutta.

Maiseman korkeimmilla lakialueilla, esimerkiksi Jurttivaara, Sammakkovaara ja Polkimenvaara, maaperä on karua moreenia ja kalliota. Kesäisin korkeiden vaarojen lakialueet ovat hyvinkin lämpimiä ja kuivuus on yleinen ongelma vähäsateisina kesinä. Talvisin korkeat vaarojen lakialueet ovat tuulisia ja kylmiä. Pienilmastoltaan suotuisimmiksi voidaan katsoa laaksojen ja lakialueiden välivyöhykkeet, jotka ovat ilmansuunniltaan 90°-270°:n välille laskeutuvia.

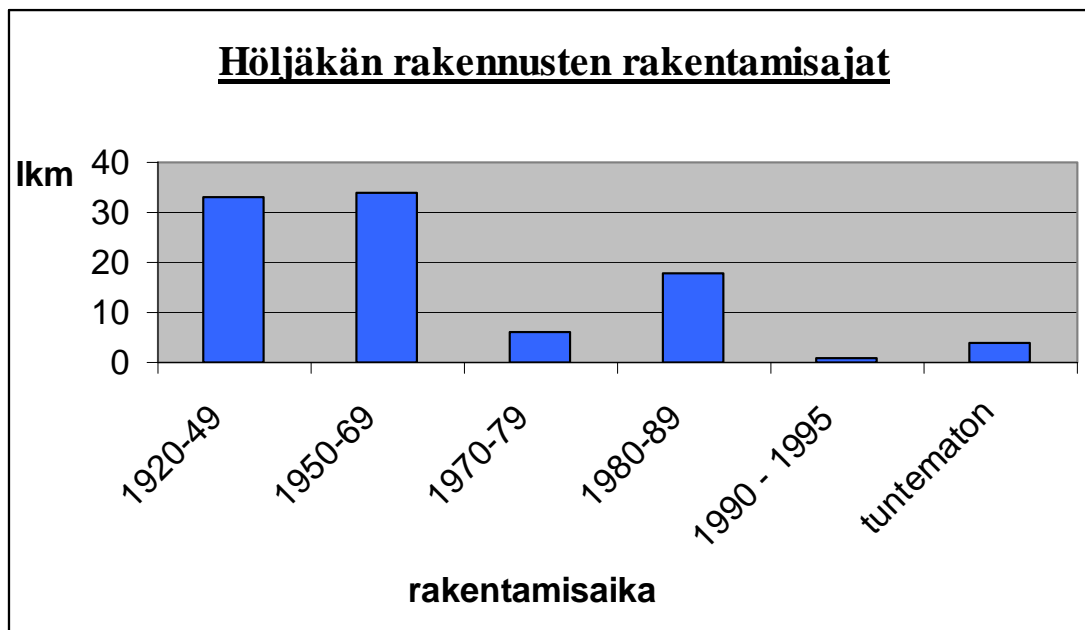
4.6. Maastonmuokkaukset sekä ympäristö- ja maisemavauriot

Höljäkän suoalueista suurin osa on ojitettu, mikä on vähentänyt alkuperäisten kosteikkojen ja suosekosysteemien määrää kylän alueella. Suot ovat nykyisin pääosin metsätalouden käytössä ja kylän alueella olisi suositeltavaa säilyttää vielä ojittamattomat suoalueet luonnontilaisina. Soranottoaikoja on mm. Höljäkäntien varressa Palosärkällä sekä Konnanlammen itäpuolella. Käytöstä poistetut soranottoaikat ovat luonnontilaisina metsittymässä. Höljäkän alueella maisemaltaan vaurioituneita alueita ovat Jurttivaaran entiset laskettelurinteet sekä metsätalouden tuottamat avohakkuualueet. Jurttivaaran rinteet ovat luonnontilaisesti metsittymässä ja hakkuualueilla metsän uudistaminen vähentää maisemavaurioita.

Ympäristöhäiriöitä Höljäkässä on suhteellisen vähän. Paineekyllästämön alueella on melua, hajua ja raskasta liikennettä, mikä voi häiritä lähiseudun asukkaita. Pitkäaikainen kyllästämötoiminta on mahdollisesti vaikuttanut myös teollisuusalueen maaperään.

5. RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

5.1. Höljäkän rakentaminen

Kaavio 4. Höljäkän rakennusten rakentamisajat. Höljäkän rakennuskanta on pääosin vanhaa, 1920-70-luvuilla rakennettua. Kaavio on tehty Pohjois-Karjalan liiton vuoden 1995 tilaston mukaan ja siten uudempi rakennuskanta puuttuu.

Ensimmäiset merkit asutuksesta Höljäkässä ovat jo kivikaudelta. Kylä perustettiin 1650-luvulla, mutta tiivistä kyläryhmitystä muodostui vasta 1900-luvulla. Kyläkeskus on muodostunut asemakyläksi rautatien varrelle. Kulttuurihistoriallista arvoa kyläkeskukselle tuo rautatiehen historiallisesti liittyvät

rakennukset. Vanha rakennuskanta on säilynyt hyvin ja muodostaa yhtenäisen radanvarsimaiseman. Pääosa Höljäkän rakennuksista on rakennettu 1920-70-luvuilla (ks. kaavio 4.). Höljäkässä oleva uudempi rakennuskanta on rakennustavaltaan vaihtelevaa. Rakennuksien epäsäännöllinen ryhmittäminen ja sijainti irrallaan tielinjasta estää katutilan selkeää jäsentymistä.

5.2. Rakennuskannan inventointi

Höljäkän asema-alueen rakennukset: Asema-alueella on seitsemän yhtenäistä rakennusta ja niistä ainakin neljä on rakennettu vuonna 1911. Rakennukset ovat hyväkuntoisia ja ne on maalattu punavalkoisiksi. Asema-alueen rakennushistoriallista arvoa lisää VR:lle tyypillinen arkkitehtuuri. Asema-alue on maisemallisesti arvokas rakennetun ympäristön kokonaisuus ja sijaitsee keskeisellä paikalla kyläkeskuksessa.

Kuva3. Vuonna 1911 valmistunut Höljäkän asemarakennus. Taustalla samana vuonna rakennettu tavarasuoja.

Entiset ratatyömiesten asunnot, **Välilä ja Käpylä**, kertovat osaltaan radan historiasta. Rakennukset ovat pieniä tuvan ja keittiön käsittäviä asuinrakennuksia ja niiden tyyli on säilynyt alkuperäisenä. Sekä Välilä että Käpylä ovat valmistuneet vuonna 1911. Käpylää on laajennettu 1950-luvulla ja nykyisin se toimii kesämökkinä. Molemmat rakennukset ovat kulttuurihistoriallisesti arvokkaita.

Kuva4. Ratavartijan noudattaa VR:n tyypillistä arkkitehtuuria. Rakennukset on rakennettu rautatien rakentamisen aikaan 1910-luvulla. Oikealla on pihapiiriin kuuluva saunarakennus.

Ratavartijan asunto on VR:lle tyypillistä arkkitehtuuria noudattava rakennus, joka on kunnostettu pihapiireineen. Rakennus sijaitsee radan varressa lähellä Höljäkän kyllästämoaluetta ja on kulttuurihistoriallisesti arvokas.

Höljäkän vanha koulu, *Everikki*, on tyyliltään klassinen koulurakennus ja valmistunut vuonna 1915. Koulu on kunnoltaan hyvä ja sen sisätiloja on remontoitu tarpeiden mukaan. Rakennuksen ulkokuori on säilynyt alkuperäisessä asussaan

Kuva 5. Höljäkän vanha koulu, Everikki.

Nuorisoseurantalo, Tonttila-Pirtinpalsta, on leveähirsinen kookas rakennus, joka toimii Höljökkäläisten vapaa-ajan viettopaikkana. Alkuperäisessä asussaan säilynyt talo sijaitsee keskeisellä paikalla aivan Höljäkän kylän keskuksessa. Nuorisoseurantalo on kyläläisten tärkein kokoontumispaikka. Rakennus rakennettiin 1930-luvulla ja aluksi rakennettiin vain talon hirsiosa ja myöhemmin eteisosa sekä piharakennukset. Nuorisoseurantaloon rakentamisessa tarvittu puutavara saatiin lahjoituksena kyläläisiltä ja rakennuksen uunit ovat seurakunnan lahjoittamat kirkonuunit.

Kuva 6. Höljäkän Nuorisoseurantalo.

Suomalan pihapiiri: Suomalan pihapiiri edustaa Itä-Suomessa harvinaista umpipihatyyppiä ja luultavasti tilan on perustanut Länsi-Suomesta lähtöisin ollut henkilö. Tähän viittaavat sekä tilan nimi että rakennusten ryhmittely pihapiirissä. Tila sijaitsee kauniilla paikalla Pielisen rannalla. Suomalan tarkkaa ikää ei tiedetä, mutta paikalla on ollut asutusta ainakin 1650-luvulla. Suomalan nykyinen päärakennus on rakennettu osittain jo 1800-luvun alussa ja erityisen vaikuttava on sen suuri hirsiseinäinen tupa. Päärakennus on korjattu siten, että vanhan rakennuksen yleisilme ei ole rikkoutunut. Pihapiirin rakennukset ovat pääosin hyväkuntoisia ja ovat vaatineet vain vähäisiä ulkopuolen kunnostuksia. Pihapiirin vanhin rakennus on 1700-luvulta peräisin oleva aitta- ja liiterirakennus. Suomalan pihapiiri on rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas kohde.

Kuva 7. Suomalan päärakennus sekä 1700-luvulta peräisin oleva aittarivi.

Kuva 8. Pyyjoen päärakennus on rakennettu 1700-luvun lopulla ja edustaa kylän vanhinta ranta-asutusta.

Pyyjoki: Pyyjoki sijaitsee Pielisen läheisyydessä ja edustaa vanhaa ranta-asutusta. Tilan päärakennuksen pirttiosa on rakennettu 1700-luvun lopussa ja toiminut savupirttinä. Rakennuksen huonepuoli on rakennettu myöhemmin 1900-luvun alkupuolella. Rakennuksen ulkoasu on säilynyt lähes alkuperäisenä, sillä ainoastaan ikkunamallia on muutettu. Pyyjoen tilalla on maisemallista arvoa.

Rauhala: Rauhalan päärakennus on valmistunut vuonna 1916 ja rakentajana oli maanmittausinsinööri Eino Olli Eskelinen. Rauhala on peruskorjattu ja hyvin säilynyt rakennus ja on nykyisin vakituksessa käytössä. Pihapiirissä on myös samalta ajalta peräisin oleva sauna sekä aitta, joka on mahdollisesti peräisin paikalla toimineen kestikievarin ajalta 1800-luvulta. Rauhalan tilalla on rakennushistoriallista arvoa.

Kuva 9. Vuonna 1916 rakennettu Rauhalan tilan päärakennus.

Uutela: Rakennus sijaitsee keskeisellä paikalla Höljäkän tasoristeyksen tuntumassa. Mansardikattoinen rakennus on valmistunut vuonna 1930 ja on toiminut mm. kauppana ja postirakennuksena. Kattotyyppi on Itä-Suomessa harvinainen ja rakennuksella on sekä historiallista että maisemallista arvoa.

Kuva 10. Vuonna 1930 valmistunut Uutela on toiminut mm. kauppana ja postina.

5.3 Rakennelmat ja rakenteet

Peltoalueilla on säilynyt heinälatoja, joilla on maisemaa rikastuttava vaikutus. Latojen kunnostaminen ja säilyttäminen olisi suotavaa. Maitolaiturit ovat hyvässä kunnossa ja antavat tiemaisemalle omaleimaisuutta. Jurttivaara on maisemallisesti arvokasta aluetta ja vaaran laella on palotorni sekä kota. Jurttivaaran alla sijaitsevaa Jurttimajaa on mahdollista vuokrata.

Kuva 11. Kota Jurttivaaran huipulla

6. KYLÄKUVA

Perinteinen maalaismaisema on harmoninen kokonaisuus, jota halkovat selänteet, vesistöt, laaksot ja peltoaukeiden alueet. Höljäkässä maisemaa hallitsevat korkeat vaarat, joiden väliin ulottuvassa laaksossa sijaitsee asemakylänä syntynyt kyläkeskus. Kyläkeskus on pinnanmuodoiltaan tasainen ja sitä ympäröi kuivat mäntykankaat. Maaseudun rakennustapaohjeissa kiinnitetään yleensä erityisesti huomiota viljelykulttuurin muovaamaan maaseudun kulttuurimaisemaan ja maaseudun tiiviiden kyläyhteisöjen rakentamiseen. Höljäkän osalta rakennustapaohjeet konkretisoituvat kahdella eri sektorilla: maaseudun perinteinen kulttuurimaisema tulee huomioida Pielisen alavilla ranta-alueilla sekä Konnanlammin ympäristössä, missä pääosa Höljäkän maatiloista sijaitsee. Kyläkeskuksen rakennustoiminnassa on keskeistä huomioida kuitenkin kokonaisuus, jossa yhdistyvät sekä asemakylän että metsäsektorin yhdyskunnan erityispiirteet.

6.1. Rakentaminen ja maisema

Höljäkän kyläkeskuksen rakennuskanta on pääosin vanhaa (Kaavio 4.) ja muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden. Kyläkeskuksen yhtenäisyyden kannalta uudet rakennukset tulisi sijoittaa

mahdollisimman lähelle aiempaa rakennuskantaa, kuitenkin rikkomatta vanhojen rakennuksien muodostamaa kokonaisuutta. Uudisrakentamisen suositellaan sijoittuvan maaseudulla yleistyneiden autiotilojen paikoille, jolloin saavutetaan valmiin pihan edut: pensaas ja puusto liittävä uuden rakennuksen hyvin ympäröivään maisemaan. Kokonaan uuden rakennuspaikan perustamiselle parhaita alueita ovat kuivat ja ylevät rakennuspaikat, jotka ovat suojassa tuulilta. Pellot tulisi säilyttää rakentamattomina, sillä niiden ongelmana on mm. rakentamista vaikeuttava maaperän laatu sekä pienilmasto. Alavilla pelto ja ranta-alueilla on usein kosteus, halla ja tuulisuus. Rakentamisessa tulee myös huomioida peltoalueille ja vesistöille ulottuvien näkymien säilyminen. Uudisrakentamiselle soveltuvaa aluetta on mm. Höljäkätien varressa.

Rakennettaessa olemassa olevaan tilaan lisärakennuksia, tulee ne suhteuttaa hyvin aiempaan rakennuskantaan. Uudisrakennus tulisi rakentaa pihapiirin avoimelle sivulle tai aiemman jo puretun rakennuksen paikalle. Myös uuden pihapiirin perustaminen vanhan viereen on mahdollista. Rakennusten sijoittelussa on ensisijaisesti huomioitava pienilmasto, näkymät, valoisuus ja käytännöllisyys. Pihan rajaaminen kasvillisuudella tekee siitä selkeämmän kokonaisuuden. Asuinrakennuksen sisäänkäynti sijoitetaan yleensä pihan puolelle. Pihapiiriin saapuminen antaa ensivaikutelman tilasta ja sitä voi parantaa esimerkiksi pihatietä reunustavalla puu- tai aitarivillä.

6.2. Tiemaisemat

Arvokkaita tiemaisemia Höljäkässä on useita vaihtelevien maastonmuotojen ansiosta. Tieosuuksilta avautuu näkymiä ympäröiville pelto- ja vesialueille. Höljäkäntieltä avautuu maisema etelään peltoalueille, joiden halki virtaa Jurttipuro. Mätäsvaarantieltä on hyvät näkymät Konnanlammelle sekä lammen pohjoispuolen peltoalueille. Uurontieltä avautuu maisema Saarijärvelle, tosin vain lyhyenä jaksena. Pienten varsilla on myös maisemallisesti arvokkaita jaksoja.

Kuva 12. Tiemaisemaa Höljäkässä. Vasemmalla on laaja kyllästämoalue ja oikealla hautausmaa

6.3. Pelto- ja rantamaisemat

Maatalouden merkitys Höljäkkäläisten elinkeinona on jatkuvasti vähentynyt ja peltojen metsittäminen yleistynyt nopeasti. Metsittäminen ja peltoalueiden pusikoituminen vähentää maiseman avoimuutta ja samalla maatalouden perinneympäristöjä. Maisemallisesti arvokkaita alueita ovat Pielisen ranta-alueet Etelä-Höljäkässä sekä lampien ranta-alueet.

Kuva 13. Maisema Itä-Höljäkkän peltoalueille. Valkeiden rehupaalien rivit erottuvat selvästi peltomaisemassa.

Kuva 14. Peltomaisemaa Höljäkantieltä. Maisemia voidaan avata peltoalueille raivaamalla tienvarsien vesakoita.

6.4. Kyläkeskuksen maisema

Kyläkeskus on maisemallisesti melko yhtenäinen kokonaisuus ja harvinainen maaseudun haja-asutusalueelle. Kyläkeskuksen maisemassa keskeistä on radanvarsimiljöön säilyttäminen. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennuskohteiden kunnossapito on hoidettu hyvin. Kyläkeskuksen suurimpana rakennuksena ja alueen maamerkinä erottuu Nuorisoseurantalo. Kyläkeskuksen maisemaan voivat kyläläiset vaikuttaa kukin pihapiirien ja rakennusten kunnossapidolla. Lisäksi arvokkaiden rakennuskohteiden ympäristössä, esimerkiksi asema-alueella, vesakoiden raivauksella kohteita saataisiin paremmin esille. Huomiota tulisi kiinnittää erityisesti näkymiin, jota avautuvat kylään saapumissuunnista. Saapumisreittien varrella olevat maisemat ja näkymät antavat ensivaikutelman kylästä ja sen elinvoimaisuudesta.

Kuva 15. Näkymä Höljäkan kylätielle.

7. KYLÄTOIMINTA JA YHDISTYKSET

7.1. Kylätoimikunta

Höljäkan kylätoimikunta on toiminut 1980-luvun alusta lähtien. Kylätoimikunnan tavoite on kylän elinvoimaisuuden lisääminen. Kylätoimikunta järjestää kylän yhteisiä tapahtumia, huolehtii kylän yhteisistä asioista ja ympäristöstä sekä pyrkii lisäämään asukkaiden välistä sosiaalista kanssakäymistä. Kylätoimikunta on osana Oppiva Vaara-karjala –projektia järjestänyt kioskipisteen entiseen

kyläkauppaan. Kioskipisteestä kaikilla kyläläisillä on mahdollisuus käyttää Vaara-karjalan alueella toimivaa kansalaisverkkoa, internetiä ja sähköpostia. Kylätoimikunta ja Nuorisoseura tekevät paljon yhteistyötä ja molempien toimintaa kuvataan harrastustoiminta-kappaleessa (7.5.).

7.2. Nuorisoseura

Höljäkän Nuorisoseura perustettiin 10.2.1901. Nuorisoseuran juuret yltävät vuosisatojen vaihteen kansallisen nousukauden aikaan ja seuran aatteellinen pohja oli hyvin vankka. Vuoden 1919 säännöissä todetaan: "Höljäkänkylän Nuorisoseuran tarkoitus on herättää ja pitää vireillä kansassa ja etenkin sen nuorisossa kristillisyyden pohjalla toimivaa isänmaallista henkeä, varsinkin harrastaa siveellisyyttä ja käytännöllistä kansalaissivistystä." Nuorisoseuran toiminta oli hyvin aktiivista 1900-luvun alkupuolella. Seura järjesti iltamia, piti yllä kyläkirjastoa ja julkaisi omaa lehteä, Silmua. Musiikkiharrastusta piti yllä seuran sekakuoro, joka perustettiin virallisesti 1912. Urheilutoimintaan kuuluivat mm. hiihtokilpailut ja yleisurheilukilpailut.

Nuorisoseuran ensimmäinen talo valmistui vuonna 1916, mutta tuhoutui tulipalossa jo vuonna 1921. Uuden Nuorisoseurantalon vihkiäiset pidettiin maaliskuussa 1932. Nuorisoseuran toiminta oli aktiivista aina 1960-luvun puoliväliin saakka, mutta sammui yli kymmeneksi vuodeksi aktiivisten jäsenten poismuuton takia. Nuorisoseuran toiminta aktivoitui uudelleen 1970-luvun lopulla ja 70-80-lukujen vaihde oli aktiivista nuorisoseurojen yhteistyön aikaa.

Höljäkän Nuorisoseura järjestää heinäkuussa kesäiltamat, joissa Höljäkäläiset kohtaavat. Ohjelmaan kuuluu perinteisesti näytelmäpiirin näytelmä, arpajaiset ja tanssia. Joulukuussa Höljäkän Nuorisoseura järjestää puurojuhlan. Nuorisoseurantaloa käytetään mm. lentopalloiltoina ja siellä kokoontuu myös jumppapiiri sekä 4H-kerho. Nuorisoseurantalolla järjestetään myös muita kylän tapahtumia ja taloa vuokrataan esim. perhejuhliä varten. Nuorisoseuran piiriin kuuluvasta harrastustoiminnasta on kirjoitettu myös harrastustoimintaa käsittelevässä kappaleessa (7.5.). Höljäkän Nuorisoseuran historiasta saa lisää tietoa seuran satavuotisjuhliin valmistuneesta historiikista "Höljäkän Nuorisoseura 1901-2001".

7.3. Kyläosuuskunta

Höljäkän kyläosuuskunta perustettiin keväällä 1998 kylän elinvoimaisuuden lisäämiseksi. Osuuskunnan ensimmäisenä hankkeena oli kyläkaupan avaaminen kyläläisten perustamassa Kiinteistö Oy Höljäkäntie 86:n ostamassa ja kunnostamassa kauppakiinteistössä. Kyläkauppa ei ole nykyisin enää toiminnassa, mutta osuuskunta välittää muita palveluja, kuten esim. kotileivonnaisia, polttopuita sekä siivousapua. Entisen kyläkaupan tiloissa on Oppiva Vaara-karjala -projektin kioskipiste.

7.4. Höljäkän Erä

Höljäkässä toimii metsästysseura, Höljäkän Erä, joka perustettiin vuonna 1965. Seurassa on 105 jäsentä, joista n. 40 kuuluu myös seuran hirviseurueeseen. Höljäkän Erän hirviseurueella on ollut yleensä n. 10-16 hirvilupaa ja viime vuonna oli runsaiden hirvikantojen vuoksi 24 lupaa. Hirviseurue on perinteisesti ampunut vuosittain yhden hirven Uuron metsätyömieskodille.

Seura ei järjestä omia riistalaskentoja vaan kiintiöt määräytyvät maastohavaintojen mukaan. Lupakiintiöt ovat olleet maltilliset, eikä riistakannat pääse vaarantumaan. Vesilintujen metsästys ei ole laajamittaista rantarakentamisen ja hyvien sorsastusruovikoiden puutteen vuoksi. Vesilintukanta on kuitenkin lajistollisesti monimuotoinen ja rakennetut alueet sekä Suomalansalmen alue toimivat metsästyksen puuttuessa luontaisina rauhoitusalueina.

Seuran metsästysalueet (n.7500 ha) ovat yhtenäiset ja metsästäjien määrä suhteessa alueiden kokoon on vähäinen. Seuran jäsenet ovat pääasiassa keski-ikäisiä ja nuorten osuus on vähäinen, mikä osaltaan vaikeuttaa toiminnan jatkuvuutta tulevaisuudessa. Ongelma on yleinen suuressa osassa Suomen metsästysseuroja. Höljäkän Erällä ikäskaala vaihtelee 20:n ja 79:n välillä, mikä osaltaan kertoo mahdollisuuksista toiminnan hyvään jatkuvuuteen. Höljäkässä on kuitenkin vähän nuoria ja uudet jäsenet seuraan tulevat yleensä yli 40-vuotiaista.

Metsästysseuralla on oma talkoilla rakennettu hirvinahoittamo sekä lämmitettävä metsästysmaja Uurontien varrella lähellä Saarilampea. Metsästysmaja on rakennettu talkoilla yhteistyössä Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen kanssa. Höljäkä Oy osallistui rakentamiseen lahjoittamalla rakennustavaraa ja ympäristökeskus antoi työapua. Talkoilla on suoritettu myös riistanhoitotöitä, kuten riistapeltojen rakentamista, nuolukivien jakoa ja riistan ruokintaa. Metsästysmajan käyttöä voidaan edistää käyttämällä sitä esim. tukikohtana ja majoituspaikkana retkeilijöille.

Höljäkän Erä on hankkinut varoja toimintaansa metsästysmatkailun avulla ja seuralla olisi mahdollisuus ottaa hirvijahtiin mukaan metsästyksestä kiinnostuneita matkailijoita. Jahtiin osallistuminen voitaisiin toteuttaa esimerkiksi pienryhmissä ajomiesten mukana. Metsästyksestä kiinnostuneille avautuisi mahdollisuus osallistua yhtenäisen ja hengeltään hyvän seurueen metsästystapahtumaan. Seura tekee yhteistyötä lähiseurojen Lipinlahden Metsästysseuran ja Viekin Riistamiesten kanssa järjestämällä mm. koirakokeita ja osallistumalla näyttely-, ja kilpailutoimintaan. Höljäkän Erällä on haulikkoammuntaan tarkoitettu rata Konnanvaaralla.

Kuva 16. Höljäkän Erän metsästysmaja.

7.5. Harrastusmahdollisuudet ja tapahtumat

Höljäkän kylän keskustassa on urheilukenttä, jossa talvisin on luistinrata. Hiihtäjille on rakennettu 1,5 kilometriä pitkä valaistu hiihtolatu. Pienellä Everikinlammella kylän keskustan läheisyydessä on Nurmeksen kaupungin ylläpitämä uimaranta. Kyläläisten käyttämä nimitys lammesta on Pysäkkilampi, sillä se sijaitsee aseman kohdalla. Talvisin nuorisoseurantalonsalissa on sisäliikuntamahdollisuudet ja talossa on pidetty lentopallo- sekä jumppailtoja. Kylällä olisi halukkuutta osallistua kansalaisopiston kursseille, mikäli niitä voitaisiin järjestää Nuorisoseurantalolla. Kesäisin urheilukentällä voi harrastaa yleisurheilua ja pallopelejä. Luonto- ja eräretkeilyyn tarjoaa hyvät mahdollisuudet Jurttivaaran alue, jossa voi käydä ihailemassa maisemia. Metsästystä harrastaville kylällä toimii oma metsästysseura, Höljäkän Erä. Pielinen tarjoaa lisäksi hyvät kalastusmahdollisuudet ja retket läheisiin saariin ovat suosittuja kyläläisten keskuudessa. Kiipeilyn harrastajille on hyvä kiipeilymahdollisuus Riihivaaralla Konnanlammen puoleisella jyrkänteellä. Kylässä kokoontuu 4H-kerho ja talvisin Nurmeksen ev.lut. seurakunta järjestää seurat kiertäen eri kodeissa. Nuorisoseurantalolla toimii talvisin myös käsityöpiiri.

Kesälauantaisin nuorisoseurantalolla järjestetään kylätori, jossa kaupan on kyläläisten omia tuotteita. Kylätorilla on myytävänä leivonnaisia, käsitöitä, lammastuotteita, mansikoita sekä vihanneksia. Kylätorin yhteydessä toimii myös kahvio ja tapahtuma toimii kyläläisten yhteisenä kohtaamispaikkana. Pääsiäisenä välilauantaina järjestetään Nevalanlahdella pilkkikilpailut, mikäli jäätilanne sen sallii.

8. YMPÄRISTÖN KOHTEITTAINEN TARKASTELU

8.1. Teiden korjaus ja tietoliikenneyhteydet

Höljäkän tiestöön kohdistuu kova paine kyllästämön puutavaraliikenteen takia. Korjattavia tieosuuksia ovat Höljäkäntie sekä Uurontie, jonka kestopäällystys olisi tarpeellinen. Molemmat tieosuudet pitäisi leventää ja asfalttirikot sekä routavauriot tulisi korjata. Konnan tasokäytävä on huono näkyvyydeltään ja vaarallinen. Tasokäytävän kodalla on vain lyhyt tasainen osuus, mikä vaikeuttaa ylitystä talvisin. Tasokäytävän poistaminen käytöstä on mahdollista vain jos rakennetaan tieyhteys toiseen tasokäytävään. Tasokäytävän turvallisuuden parantamiseksi on tehty jo aloite, mikä ei ole kuitenkaan johtanut vielä kunnostukseen. Turvalaitteiden, kuten esim. puomin tai valojen asentaminen, olisi suositeltavaa. Tietoliikenneyhteyksien parantaminen olisi hyödyksi yritystoiminnalle ja etätyölle. Höljäkkään tulisi rakentaa laajakaistayhteys Lieksantien varresta liittymänä Nurmeksen ja Lieksan väliseen yhteyteen.

8.2. Venevalkaman rakentaminen

Pielisen rantaan rakennetaan venevalkama, jonka rakentaminen toteutetaan lähivuosina. Venevalkamalla ei ole vielä rahoitusta. Rakentaminen olisi toteutettava nopeasti, sillä kylällä on venepaikoista suuri kysyntä. Rakentamiseen olisi mahdollista saada EU-rahoitusta. Valkaman yhteyteen on mahdollista rakentaa erillinen jäähuone kalastusta varten. Mikäli valkamasta rakennettaisiin kalasatama, pitäisi siinä olla myös hyvä valaistus.

8.3. Uimarannat

Höljäkässä on yksi hyvässä kunnossa oleva uimaranta Pienen Everikinlammen kaakkoisreunalla lähellä asema-alueetta. Rannalla olisi hyvä olla roskalaatikko, penkit ja pöytä sekä yleiselle uimarannalle kuuluva pelastusrengas. Uimarantojen lisärakentamiselle hyviä paikkoja voisivat olla Saarilammen hiekkarannat sekä Pielisen ranta-alueet.

Kuva 13. Pienen Everikinlammen eli Pysäkkilammen uimaranta.

8.4. Retkeilykohteet

Retkeilykohteista tunnetuimpia ovat Höljäkän Erän metsästysmaja Uurontien varressa sekä Ollikaisen kalamaja Pielisellä. Ollikaisen kalamaja on kaikkien kyläläisten vapaasti käytettävissä ja suosittu tukikohta Pielisellä liikkujien keskuudessa. Maisemallisesti hyviä retkikohteita ovat korkeat vaarat, kuten Jurttivaara sekä Putsonvaara, joista avautuu maisemat kaikkiin ilmansuuntiin. Molempien vaarojen päälle on tieyhteys. Suosittuja retkikohteita ovat myös Pielisen saaret, jotka tarjoavat hyvät mahdollisuudet marjastukseen.

Kuva 19. Pielisellä sijaitseva Ollikaisen kalamaja.

8.5. Kyläkeskus

Kyläkeskuksen osalta mahdollisia yksittäisiä hankkeita ovat maiseman avaaminen Pienelle Everikinlammelle sekä pusikoiden raivaus yksittäisten rakennuskohteiden ympäriltä, esim. asema-alueelta. Kyläkeskuksessa ei ole katuvalaistusta, minkä rakentaminen olisi myös tärkeää.

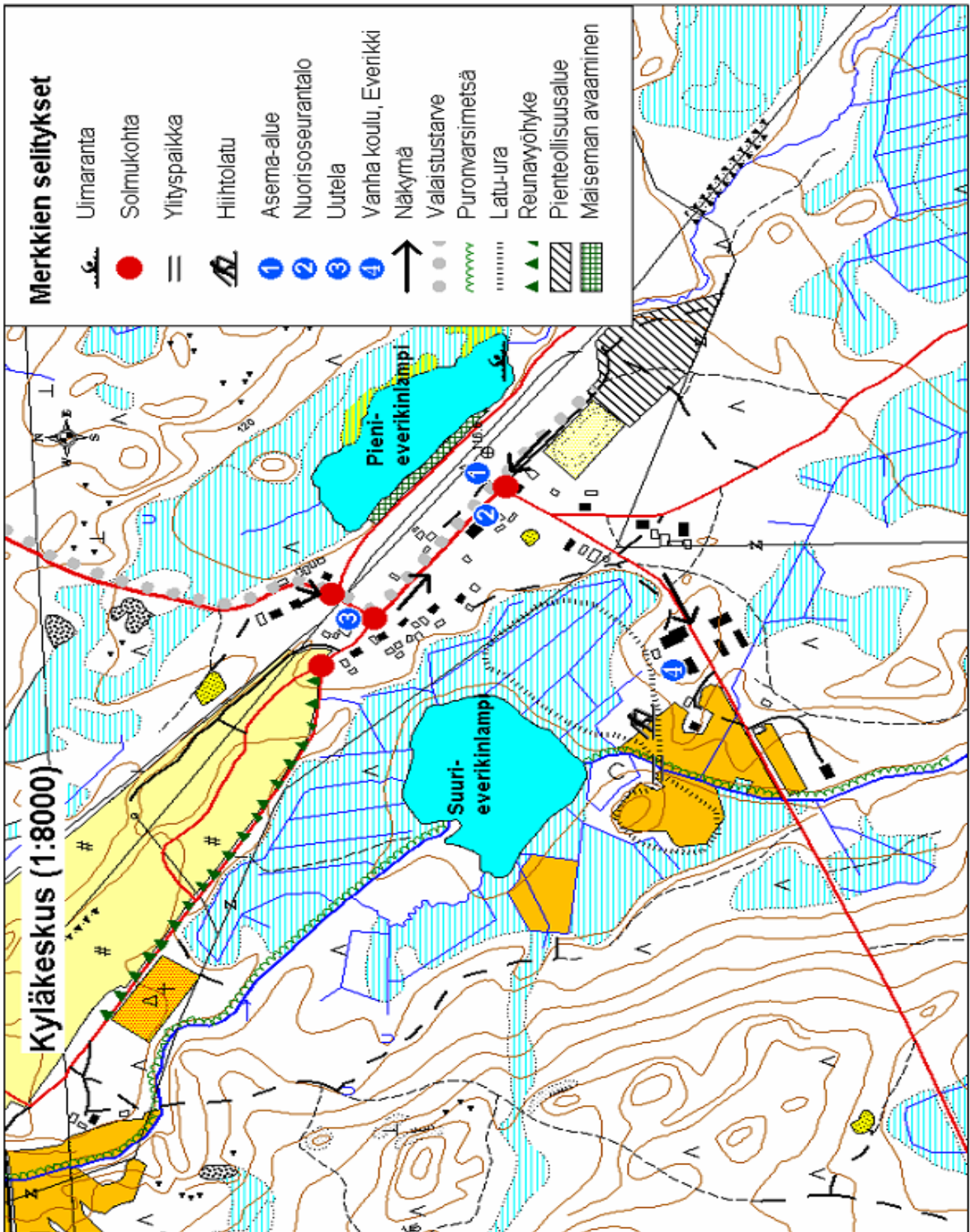
Kyläkeskukseen tuloreitillä on ennen tasoristeystä huonokuntoinen rakennus, joka tulisi kunnostaa tai purkaa. Kyläkeskuksessa sijaitsevan jäteastian paikkaa voisi muuttaa siten, ettei sen tyhjennys häiritsisi pienteollisuusalueelle menevää liikennettä. Lisäksi kierrätyspaperin keräystä varten tulisi olla keräyslaatikko, jolloin paperia ei tarvitsisi kerätä maitolaiturin katokseen. Kyläkeskuksessa sijaitsevan Nuorisoseuratalon eteinen olisi maalauksen tarpeessa.

Kuva 20. Jätteiden keräyspiste kyläkeskuksessa.

Kuva 21. Tasoristeys ja rautatie muodostavat liikenteen solmukohtan. Tasoristeys toimii myös porttina kyläkeskukseen.

Kartta 3. Höljäkän kyläkeskus.

Kyläkeskuksen aluetta kuvaavaan suunnitelmakarttaan on merkitty solmukohtiksi liikenteellisesti ja toiminnallisesti merkittävimmät kohdat. Kyläkeskuksessa, asema-alueen vieressä, on kylän toiminnallinen solmukohta: siihen kuuluu Oppiva Vaara-karjala kioskipiste, jätteiden keräyspiste ja urheilukenttä. Toiminnallisesti merkittävin kohta kyläkeskuksessa on karttaan numerolla 2. merkitty

Nuorisoseurantalo, jossa toimii kesäisin mm. kesäkahvila. Keskuksen kautta kulkee myös liikennettä pienteollisuusalueelle. Keskukselta luoteeseen sijaitsevat kolme solmukohtaa ovat lähinnä liikenteen kannalta merkittäviä risteyskohtia.

Kylätielle on merkitty valaistustarve: valaistus lisääisi sekä turvallisuutta että viihtyisyyttä. Kyläteille on merkitty kohdat, josta avautuu kauniit tienäkymät. Solmukohdaksi merkitty tasoristeys toimii "sisäänkäyntinä" kylään ja on kyläkuvan kannalta merkittävä kohde. Maiseman avaaminen Pysäkkilammelle (Pienieverikinlampi) parantaisi asema-alueelle avautuvaa maisemaa. Kyllästämoalueen ja hautausmaan välisellä reunavyöhykkeellä on tärkeää huomioida puuston suojaava vaikutus. Kyllästämoalueen tieosuuksilla on lisäksi huomioitava liikenneturvallisuus. Jurttipuron puronvarsimetsä on Metsälaiassa tarkoitettu erityinen elinympäristö. Karttaan on lisäksi merkitty Höljäkän valaistu 1,5 kilometriä pitkä hiihtolatu.

Kuva 21. Höljäkän urheilukenttä

Höljäkän kyläkeskuksessa sijaitsevaa urheilukenttää on kunnostettu talkoilla. Kentällä olevat jääkiekko- ja jalkapallomaalit ovat huonossa kunnossa ja ne tulisi uusia. Kentän pinta kaipaisi tasoitusta ja pukukopit olisi hyvä uusia.

8.6. Autiotilat

Autiotiloja ja vanhoja asuinpaikkoja on Höljäkässä runsaasti. Osa aiemmin asutuista tiloista on nykyisin pääasiassa kesäkäytössä. Autiotilojen pihapiirit ovat vesakoituneet ja maiseman avoimuus vähentynyt. Vanhoja asuinpaikkoja voidaan hyödyntää uudisrakentamisessa: rakennuspaikkoina tilat ovat usein hyviä ja pihapiirit puustoltaan valmiita.

8.7. Höljäkän - Porosaaren hautausmaa

Höljäkässä on oma hautausmaa, mikä on harvinaista maaseudun kylissä. Hautausmaan ympäristö on hyvin hoidettu. Hautausmaalle on esitetty muistopaikkaa, jossa omaiset voivat muistaa toisille paikkakunnille haudattuja läheisiään. Hautausmaan alue saatiin lahjoituksena Juho Mahaselta vuonna 1922 ja käyttöön hautausmaa vihittiin 24.5.1925. Sankarihautoihin on haudattu seitsemän jatkosodassa kaatunutta sankarivainajaa. Talvisodan uhrit on haudattu pääasiassa Nurmeksen sankarihautausmaalle. Höljäkän sankarihautausmaan muistomerkkeineen on suunnitellut Ilmari Virkkala. Sankarivainajista on lisäksi Pro Patria-taulu Nuorisoseurantalolla.

8.8. Metsät, pellot ja ojanpientareet

Kuva 22. Höljäkän hautausmaa ja kappeli

Metsien runsaslajisimpia ja monimuotoisimpia osia ovat reunavyöhykkeet, jotka tarjoavat elinympäristön runsaalle eläimistöille, hyönteisille ja linnuille. Reunavyöhykkeet toimivat tuulisuojana metsien sisäosille. Reunavyöhykkeet ovat tärkeitä avoimen ja sulkeutuvan kasvillisuusalueen välissä sekä vesistöjen rannoilla. Vesistöjen rannoilta sekä tienvarsilta metsää voi kuitenkin harventaa ja pusikoita raivata näkymien avaamiseksi. Höljäkän metsäalueet ovat pirstaleisia ja avohakkuut yleisiä. Hakkuiden jälkeinen uudistaminen kuitenkin korjaa nopeasti maisemavauriot. Metsien käsittelyssä erityisesti huomioitavia alueita on Metsälaiassa mainitut erityiset luontotyypit, kuten kosteikot, jyrkänteet, rotkot ja kurut. Peltojen ja ojanpientareiden vesakoitumista tulisi estää raivaamalla ja niittämällä.

9. EU-OSARAOITTEISET HANKKEET

9.1. Vaara-Karjalan LEADER-ohjelma

Vaara-karjalan kehittämisohjelma-alueetta ovat Pielisen-karjalan ja Ilomantsin seutukunnat. Ohjelman avulla pyritään lieventämään ongelmia, joita aiheutuu alueen korkeasta työttömyydestä ja vähenevistä palveluista. Tavoitteena on antaa asukkaille mahdollisuuksia elinolosuhteiden parantamiseen omin toimenpitein. Vaara-karjalan LEADER-ohjelmassa korostuu omaehtoisuus ja -toimisuus: kehitystyö perustuu alueen asukkaiden, yritysten ja yhteisöjen omiin aloitteisiin ja itsenäiseen hankkeiden toteuttamiseen. Vaara-karjalan pahin ongelma on korkea työttömyys ja poismuutto. Myös pitkät välimatkat vaikeuttavat palvelujen tuottamista. Toisaalta vahvuutena on puhdas luonto, hiljaisuus ja turvallisuus. Vaara-karjalan kehittämisohjelmassa on kolme eri toimenpidekokonaisuutta, joihin kuuluviin hankkeisiin myönnetään rahoitusta. Toimenpidekokonaisuuksia ovat asuminen ja palvelut, osaaminen sekä yhteistyö ja yrittäminen.

9.1.1. Asuminen ja palvelut

Asuinympäristössä arvostetaan erityisesti turvallisuutta ja puhtautta. Kuitenkin kylä, jossa ei ole peruspalveluja häviää vetovoimassaan palveluja tarjoavalle kylälle. Palvelujen käyttäjiä ja mahdollisia kylän kehittäjiä voivat olla myös kesäasukkaat. Asumiseen ja palveluihin keskittyvässä hanketoiminnassa on keskeisessä asemassa uudet menetelmät palvelujen tarjoamiseksi, asuinympäristön viihtyisyys ja hoito. Kun kuntien mahdollisuudet palvelujen tarjoajana eivät riitä, voi kylätoiminta osoittautua uudeksi toimijaksi. Osavastuun kantaminen kylän palvelujen tarjoamisessa on kylälle ja yhdistyksille suuri haaste. Kyläkehittämisen tulee ohjelman mukaan olla suunniteltua toimintaa; osittain tätä tarkoitusta ajaa myös kyläsuunnitelmien laatiminen.

9.1.2. Osaaminen ja yhteistyö

Hanketoiminnassa erityisinä painopistealueina on asukkaiden aktivointi ja hanketoiminnan osaamisen lisääminen. Tietojen ja taitojen hankkiminen kuuluu olennaisena osana maaseudulla elämiseen ja kylän kehittämiseen. Omaehtoinen kehittämistoiminta ja kehittämishankkeiden toteuttaminen ovat vain osa tärkeästä osaamisalueesta. Osaamisen ja yhteistyön kehittämisessä tärkeitä osa-alueita ovat asukkaiden aktivointi, hanketyön osaaminen, yhteistyötaitojen lisääminen sekä ammatillinen osaaminen ja tietotekniset valmiudet.

9.1.3. Yritystoiminta

Uusien työpaikkojen saamiseksi keskeisessä asemassa on uuden yritystoiminnan aloittaminen ja entisen pk-yritystoiminnan vahvistaminen. Vaara-karjalassa luonto, luonnonvarat, kulttuuri ja palveluiden järjestäminen tarjoavat mahdollisuuksia yritystoiminnan laajentamiseen ja uusien yritysten perustamiseen. Yritystoimintaa pyritään ohjelmassa tukemaan antamalla rahoitusta esimerkiksi yritystoiminnan aloittamiseen, tuotekehitykseen, markkinointiin ja yhteistoimintaan.

9.1.4. Hankkeiden rahoitus ja valintaperusteet

Vaara-karjalan LEADER-ohjelma on EU:n tavoite 1-ohjelmaa täydentävä maaseudun kehittämiseen suunnattu ohjelma. LEADER-toiminta ja hankkeet ovat huomattavasti pienempiä kuin tavoite 1:n hankkeet. LEADER-hankkeet ovat pieniä ja niiden saamat rahoitukset voivat vaihdella 3000-500 000:n markan välillä. Hankkeen rahoitusta myönnetään erityisesti yhteishankkeille, mutta myös yksittäiset hankkeet voivat saada rahoitusta. Vaara-karjalan LEADER-alueella hankehakemukset toimitetaan Vaara-karjalan Leader ry:n toimistoon, jossa tehdään jatkokäsittely. Rahoitusesityksen käsittelee ja tukiprosenteista päättää yhdistyksen hallitus. Rahoituspäätösten laillisuusvalvonta ja kirjoitus tapahtuu T&E-keskuksen maaseutuosastolla Joensuussa.

Rahoitettaville hankkeille on asetettu valintaperusteet, jotka niiden tulee täyttää. Hankkeen tulisi olla lähtöisin paikalliselta tasolta ja soveltua Vaara-karjalan LEADER-ohjelman tavoitteisiin. Hankkeen piirissä olevien toimijoiden tulee olla pääosin tiedossa ja hankkeen tulee olla taloudellisesti toteuttamiskelpoinen. Myös hankkeeseen sitoutumisen tulee olla riittävää. Rahoitettavan hankkeen tulisi edistää tasa-arvoa ja kestävä kehitystä ja yrityshankkeissa tulee yrityksellä olla edellytykset kannattavaan toimintaan.

9.2. Hankeideat ja -ehdotukset

9.2.1. Höljäkkä- elävä kulttuurikylä

Höljäkän kylän toiminta on vireytynyt viime vuosina: kylään on muuttanut uusia asukkaita ja entiset ovat lähteneet aktiivisemmin mukaan kylätoimintaan. Esimerkkinä kylän toiminnan aktivoitumisesta on teatteritoiminta, jossa on mukana n. 30 henkeä eri ikäryhmistä. Teatteritoiminta vahvistaa kyläläisten sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja estää syrjäytymistä. Nuorisoseurantaloista on muodostunut kyläläisten tärkein kohtaamispaikka ja tilat soveltuvat pienin muutoksin hyvin myös teatteritoimintaan. Ulkokatsomoon sopii n. 300 katsojaa ja sisäkatsomoon n. 120 henkeä. Höljäkän historia tarjoaa hyvän lähtökohdan näytelmätoiminnalle: oman historian hyödyntäminen on suuri haaste ja vahvistaa paikallista identiteettiä.

Höljäkän kyläteatterin toimintaa on edistänyt ammattiohjaajan mukaantulo toimintaan ja esiintyjillä on virinnyt kiinnostus omien teatterillisten valmiuksien kehittämiseen. Monipuolinen näytelmätoiminta ja valmiuksien kehittäminen vaativat kurssitusta, joka on yksi hankkeen kehittämistoimenpiteistä. Vuosittaisena tavoitteena hankkeessa on kaksi uutta kurssia, jotka sisältävät puheilmaisua, tekstianalyysiä ja improvisaatiota. Panostus lasten ja nuorten teatteritoimintaan on myös keskeistä. Kulttuuristen ohjelmalvelujen kehittämisessä myös tutustumismatkat ovat keskeisiä. Ne auttavat oman osaamisen ja erikoislaatuisuuden hahmottamista ja parantavat yhteishenkeä ja kehittämisilmapiiriä.

Syksyllä 2002 valmistuu ohjelmallinen kokonaisuus "Höljäkän hurjat hirvipeijjaat". Esitys on näytelty kokonaisuus, jossa yleisö on hirvipeijjaisiin osallistuvana vieraana ja esiintyjät vievät esitystä eteenpäin vuorovaikutuksessa yleisön kanssa. Nuorisoseurantalolla toteutettavassa esityksessä käsikirjoitusrunko syntyy ryhmän improvisaation ja ohjaajan yhteistyönä. Esitykseen liittyy myös peijaisruokailu sekä tanssit ja sitä markkinoidaan mm. matkailijaryhmille.

Hankkeen alkuvaiheessa on tärkeää saada hanke yleiseen tietoisuuteen ja aktivoida kyläläiset toimintaan. Tiedotus hoidetaan laatimalla kylää, kulttuuritoimintaa ja hanketta tunnetuksi tekevä esite. Markkinoinnissa keskeisiä toimenpiteitä ovat yhteismarkkinointi muiden kulttuuritoimijoiden kanssa, suunnitelmallinen kohdemarkkinointi sekä omat painotuotteet. Markkinoinnilla ja tiedotuksella saadaan Höljäkän vireä kulttuuritoiminta laajempaan tietoisuuteen.

Hankkeeseen liittyy myös puitteiden ja rakenteiden kehittäminen: tarkoituksena on vahvistaa Nuorisoseurantaloon asemaa toimivana kyläkulttuurin keskuksena. Nuorisoseurantaloon kehittämishanke on tarkoitus käynnistää myöhemmin jatkoksi kylätoiminnan kehittämishankkeelle. Nuorisoseurantaloon sisänäyttämö on perinteinen ja toimiva. Kunnollisen valaistus- ja äänentoistolaitteiston hankkimisella saadaan tiloja hyödynnettyä monipuolisemmin. Ulkokatsomon katsojien viihtyisyyttä pyritään parantamaan kevytrakenteisella sadekatoksella. Näyttämön toimivuutta parannetaan lavaste-elementeillä ja varastotilaa rakennetaan lisää tarpeen mukaan.

Höljäkässä hanketoiminnan vahvuutena on eri yhdistysten välinen tiivis yhteistyö. Yhdessä tekeminen liittyy keskeisesti myös kylätoiminnan kehittämishankkeeseen: nuorisoseuran kanssa yhteistyökumppaneina toimivat Höljäkän Erä, kylätoimikunta ja kyläosuuskunta. Yhteistyötä voidaan tehdä mm. järjestelytehtävissä ja kahviotoiminnassa. Myös lavasteiden ja puvustuksen valmistaminen ovat osa kokonaisuuden toteuttamista. Yhteistyö lähikylien kanssa olisi tulevaisuudessa mahdollista, sillä niiden kulttuuritoiminta on aktiivista. Hankkeen toimintaympäristö on monipuolinen ja sisältää

useita eri toimijoita; esimerkiksi kesäasukkaat ja matkailijat ovat hankkeen toteuttamisessa tärkeässä asemassa.

Hankkeen tavoitteena on Höljäkän kulttuuritoimintaa ja lisätä toimijoiden osaamista ja omatoimisuutta. Esitystoiminta vaatii pitkäjänteisyyttä ja sitoutumista. Höljäkässä näytelmätoiminta on kuitenkin jo vakiintunutta ja asukkaiden sitoutuminen kiitettävää. Esitystoiminta antaa mielekästä tekemistä kaikille ikäryhmille ja lisää sosiaalista yhteistyötä. Konkreettiset tulokset näkyvät mm. kylän elinvoimaisuudessa ja vetovoimassa. Kylää tehdään tunnetuksi vetovoimaisena ja viihtyisänä asuinympäristönä. Aktiivinen osallistuminen lisää kyläläisten yhteenkuuluvuutta ja vähentää syrjäytymistä.

9.2.2. Kestopuuprojekti

Nurmeksen kaupungin elinkeinojen kehittämissyksikön, Nurmeksen Yrityspalvelu Oy:n, elinkeinojen kehittämissstrategian yhtenä painopisteenä on puunjalostusteollisuuden kehittäminen. Tavoitteena on ollut alueen puunjalostusteollisuuden monipuolistaminen ja työllisyyden edistäminen jalostustoiminnan yhteydessä. Puualalla kehitystarpeet keskittyvät paljolti verkostoyhteistyöhön sekä ydinyritysten ympärille muodostettavien yritysryppäiden perustamiseen. Maakunnan tasolla tehtävässä kehitystyössä, mm. maakunnan kehittämissohjelmassa, metsä- ja puualan elinkeinoklusteri on merkittävässä asemassa.

Hankkeessa keskeisenä kohderyhmänä ovat ne yritykset ja henkilöt, jotka lähtevät mukaan yhteishankkeeseen ja joko aloittavat uutta yritystoimintaa tai kehittävät omia nykyisiä yrityksiään. Hankkeella lisätään taloudellista toimeliaisuutta, tuetaan kylien väestömäärää ja äyrikertymien kasvua. Hyödynsaajiksi voidaan siis lukea yritysten perustajat, kaupunki, eteläiset kylät sekä hankkeessa mukana olevat tutkimus- ja oppilaitokset. Hankkeessa on tarkoituksena luoda Iivari Mononen Oy-konsernin osaamisen ympärille edellytykset perustaa kestopuutuotteiden jatkojalostukseen keskittyviä pk-yrityksiä. Toiminta-alueena on ensisijaisesti Höljäkän alue sekä Pielisen-karjala.

Kestopuuprojektin tarkoituksena on jatkaa ja ylläpitää Pielisen-karjalan alueella aktiviteettia puunjalostusteollisuuden kehittämiseksi siten, että pitkällä tähtäimellä puunjalostusteollisuuden merkitys työllistäjänä ja BKT:n muodostajana lisääntyisi. Hankkeen välitön tavoite on nykyisten Höljäkän Oy:n yhteistyöyritysten kehittäminen ja vähintään 2 - 4:n uuden yrityksen perustaminen. Uusien yritysten perustamisella pyritään puunjalostuksen arvoketjun pidentämiseen; jalostustoiminta tukee sekä alueen työllisyyttä että aluetaloutta. Hankkeen kehitysosoioina ovat yhteistyötahojen kanssa toteutettavat tuotekehityshankkeet, yksittäisten yritysten kehittämistoimenpiteet sekä uuden

yritystoiminnan suunnittelu ja käynnistymisen ohjaus. Hanke on monipuolinen metsäsektorin yritystoiminnan kehittämiseen ja tukemiseen keskittyvä yritysranke.

Hankkeen tavoitteena on lisätä sen yhteydessä toimivien yritysten liikevaihtoa ja parantaa yritysten toimintaedellytyksiä. Kestopuusta suunnitellaan tuoteryhmä, johon voi kuulua esim. aitaelementit, viherrakentamistuotteet, kevyen liikenteen sillat ja maisema-/metsästystornit. Hankkeeseen kuuluu myös tonttireservin hankinta, puunsuojausmenetelmien kehittäminen, kansainvälisiin markkinoihin tutustuminen ja tuotteiden kysyntäpotentiaalin kartoittaminen.

Projekti toteutetaan Iivari Mononen Oy:n ja Nurmeksen Yrityspalvelu Oy:n yhteistyönä. Nurmeksen Yrityspalvelu Oy on projektin vastuullinen toteuttaja ja Iivari Mononen Oy toimii muodostettavan kestopuutuotteiden klusterin ytimenä. Klusteri on osa Pohjois-Karjalan puuteollisuusklusteria. Iivari Mononen Oy:n vahvuuksina hankkeessa ovat erikoispuun hankinta, mittakaavatuotanto, kyllästystoiminnot, logistiset palvelut sekä jakelu- ja myyntikanavat. Yhtiö panostaa hankkeessa mm. tuotantomenetelmien, tuoteideoiden ja tuotteiden kehittämiseen, sivutuotetalouden kehittämiseen sekä myynti- ja jakelukanavien kehittämiseen.

Hankkeen toteuttamisessa on useita toimenpiteitä. Hankkeen toteuttamisessa on olennaista kartoittaa olemassa olevien yritysten kiinnostusta, hankkia tonttireserviä, kouluttaa ja rekrytoida työntekijöitä, kehittää tuoteideoita ja tuotteita, kehittää tuotantomenetelmiä ja selvittää myynti- ja jakelukanavia. Keskeisenä osana hanketta on myös perustaa uusia yrityksiä, toteuttaa investointeja ja ohjata yritystoiminnan käynnistymistä. Hankkeen vahvuutena on jo olemassa oleva osaaminen ja ankkuritoimija, jonka ympärille voidaan rakentaa monipuolista yritystoimintaa. Hankkeen seurannasta vastaa ohjausryhmä, jolle hankepääällikkö raportoi hankkeen etenemisestä.

9.2.3. Muut kehittämishankkeet

Höljäkässä on vireillä useita hankkeita, joissa on mahdollisuudet hyödyntää EU:n antamaa rahoitusta. Venevalkaman rakentamista on käsitelty luvussa kahdeksan. Venevalkamalle on jo olemassa rakennuspaikka. Valkaman yhteyteen olisi mahdollista rakentaa myös jäähuone kalastusta varten.

Toinen mahdollinen EU-rahoituksella toteutettava hanke on tiestön parantaminen. Raskaan liikenteen aiheuttama kuormitus lisääntyy huomattavasti tulevaisuudessa, mikä vaatisi sekä korjausta että levennystä kahdella kylään johtavista teistä. Tiestön kehittämistä on käsitelty luvussa kahdeksan. Liikenneyhteyksien kehittämisessä tulee huomioida myös tietoliikenneyhteyksien parantaminen vastaamaan nykyajan vaatimuksia.

Höljäkän Erällä on suunnitteilla metsästysmatkailun kehittämishanke, johon ei haeta EU-rahoitusta. Seuralla on hyvät mahdollisuudet metsästysmatkailuun: toimiva hirviseurue voi ottaa matkailijoita ajomiesten mukaan hirvijahtiin ja retkeilijöiden majoituksen voi järjestää seuran rakentamalla metsästysmajalla. Höljäkän Erän suunnitelma toiminnan kehittämiseksi on hyvä esimerkki Höljäkän omaehtoisesta kehittämistyöstä: kylän kehitys on kiinni kyläläisten omasta toiminnasta ja aktiivisesta kehittämistyöstä.

Talvella 2001 tehdyssä kyläkyselyssä kylätoimikunta kartoitti palvelujen kysyntää kylän alueella. Kyläkyselyn tulosten perusteella päätettiin, että kimppakyyti, kotiparturi, remontointiapu, polttopuiden teko ja mökkivuokraus ovat edelleen kehitettäviä palveluja. Kysely osoitti kuitenkin, että kysyntä ei ole riittävän suuri työntekijän työllistämiseen. Palveluja on kuitenkin saatavilla kyläosuuskunnan kautta (ks. luku seitsemän).

10. SUUNNITELMAN TOTEUTTAMINEN

Suunnitelman toteuttaminen jää pääasiassa kyläläisten ja kylässä toimivien yhdistysten tehtäväksi. Maanomistajien ja kyläläisten osuus on merkittävä ympäristönhoitotoissa, joihin kuuluvat mm. vesakoiden raivaus ja rakenteiden kehittäminen. Rakenteita, kuten maisematorneja, pukukoppeja ja aitoja voidaan rakentaa talkoilla. Ympäristöministeriö voi myöntää avustuksia kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin kohteisiin. Avustuksien myöntämisestä huolehtii Pohjois-Karjalan Ympäristökeskus. Ympäristökeskuksen hoitotöitä ovat mm. vesakoiden raivaus, latojen ja aitojen kunnostus sekä maitolaitureiden kunnostus.

Kunnan rooli on myös tärkeä mm. venevalkaman rahoituksessa ja toteuttamisessa. Myös jättepisteistä ja -astioista huolehtiminen kuuluu kunnalle. Kunta huolehtii maankäytön suunnittelusta ja rakennuslupien käsittelystä. Rakennuslupia käsiteltäessä on huomioitava rakennuksen soveltuvuus maisemaan ja ympäröivään rakennuskantaan. Vanhojen puurakennusten korjaamisessa voi apuna käyttää museoviraston ja ympäristöministeriön julkaisemaa korjauskorttisarjaa, jota on saatavissa museovirastosta.

Rakennusperinnön hoitoon myöntää avustuksia Pohjois-Karjalan Ympäristökeskus. Avustuksia voivat hakea myös yksityiset kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuksen omistajat. Tukea myönnetään suojeltuihin tai säilytettäviksi suunniteltuihin rakennuksiin, joiden avustamisella on niiden säilymistä turvaava vaikutus. Yksityiset hakijat voivat saada rahoitusta korjauksiin, joilla säilytetään rakennuksen kulttuuri- ja rakennushistoriallista arvoa. Tällaisia toimenpiteitä ovat mm. katon, ulkoseinien,

ikkunoiden, ovien, kantavien rakenteiden ja perustuksen korjaaminen. Yleensä avustusta myönnetään enintään 50% kustannuksista.

Maa- ja Metsätalousministeriö voi myöntää korkotukea lainaan, jota on haettu maatalouskäytössä olevan asuin ympäristön parantamiseksi ja kulttuurihistoriallisten rakennusten korjaamiseksi.

Korkotukea voi saada myös uudempiin rakennuskohteisiin, vaikka pääasiassa tukea myönnetään kylän vanhimpiin rakennuksiin. Kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti merkittäviin rakennuksiin voi saada asuntorahaston myöntämän korotetun perusparannuslainan.

Opetusministeriö myöntää avustuksia seuraintalojen korjaamiseen. Höljäkän Nuorisoseurantaloon kunnostukseen on saatu ministeriön myöntämää tukea. Avustusta voi hakea vain rekisteröitynyt yhdistys ja avustusta myönnettäessä kiinnitetään huomiota rakennuksen rakennushistorialliseen arvoon ja kokoontumistilojen tarpeellisuuteen.

Valtion asuntorahasto voi myöntää korotettua perusparannuslainaa sellaisiin rakennuksiin, joilla on kulttuurihistoriallista tai rakennushistoriallista arvoa. Asuntorahaston perusparannuslainaa myönnetään sekä asuinrakennuksen kunnostamiseen että piha-alueen parantamiseen.

Suunnitelman toteuttamisessa on keskeistä kylällä vireillä olevien hankkeiden toteuttaminen.

Hankkeiden rahoitusta ja sisältövaatimuksia on käsitelty luvussa yhdeksän. Kyläsuunnitelman tehtävänä on antaa tietoa kylästä ja sen toiminnasta sekä toimia pohjana tulevalle hanketoiminnalle. Suunnitelmassa on käsitelty yksityiskohtaisesti kylän alueella olevia kehittämismahdollisuuksia. Yhdistystoiminta on kylällä hyvin järjestetty, joten suunnitelman toteuttaminen on hyvä järjestää näiden valmiiden ryhmien kautta. Kyläsuunnitelmassa on korostettu sekä toiminnan omaehtoisuutta että kyläläisten aktiivisuutta. Kylätoimintaan osallistuu nykyisin vakiintunut ryhmä kyläläisiä. Kylän toiminnan kannalta olisi tärkeää saada yhä enemmän kyläläisiä mukaan toimintaan. Omaehtoisuus ja -toimisuus on kylän kehittämiskulttuurissa jo nyt hyvin vahvasti esillä. Höljäkässä on hyvät valmiudet toteuttaa kehittämishankkeita ja siten parantaa kylän elinvoimaisuutta.

Höljäkällä on omat internet-sivut, jotka päivitetään kesän (2001) aikana. Sivut käännetään myös englanniksi, mikä parantaa matkailijoiden sekä ulkomaalaisten kesäasukkaiden tiedonsaantia kylän tapahtumista ja palveluista. Höljäkässä on paljon kesäasukkaita joiden aktiivisuus ja osallistuminen on tärkeää kylän kehittämisessä. Palvelujen väheneminen kylän alueelta on vähentänyt kylän vetovoimaisuutta asuinpaikkana. Uusien asukkaiden saamiseksi kylän alueelle tarvitaan työpaikkoja. Kylän vahvuutena on puunjalostusteollisuus, jolla on mahdollisuuksia toimia pienyritystoimintaa

tukevana ankkuritoimijana. Kylän vetovoimaisuutta lisää myös aktiivinen kylä- ja harrastustoiminta, joihin panostetaan tulevaisuudessa kehityshankkeissa.

Kyläsuunnitelma ei ole laadittu Maankäyttö- ja rakennuslaissa säädetyllä tavalla eli se ei velvoita maanomistajia, yhdistyksiä tai viranomaisia toimintaan. Suunnitelman toteuttaminen perustuu vapaaehtoiseen eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön. Suunnitelman toteuttamisella on ihmisten elinympäristöä ja viihtyisyyttä parantava vaikutus. Suunnitelman ja vireillä olevien hankkeiden avulla voidaan parantaa kyläympäristön maisemaa, ympäristön kohteita ja sosiaalista toimintaympäristöä. Suunnitelmassa on tietoa kylän fyysisestä luonnon- ja kulttuuriympäristöstä, mikä osaltaan edistää arvokkaiden kokonaisuuksien säilyttämistä. Rakennuskohteita on eritelty inventointiluvussa ja lisäksi rakennusten kunnostamiseen saatavissa olevasta rahoituksesta on kirjoitettu viimeisessä luvussa. Suunnitelman toteuttaminen ja liikennereittien kehittämishankkeen onnistuminen vaikuttaisivat myönteisesti myös kylän saavutettavuuteen ja liikenteelliseen asemaan.

Suunnitelman toteuttaminen tukee sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävästä kehityksestä. Hankkeiden toteutuminen merkitsee lisää työllistymismahdollisuuksia ja taloudellista hyötyä kylälle. Sosiaalinen toimintaympäristö vahvistuu kylätoimintaa tukevien hankkeiden sekä aktiivisen harrastustoiminnan kautta. Toiminnassa on mukana eri ikäryhmistä olevia kyläläisiä, mikä lisää toiminnan jatkuvuutta ja perinteen siirtymistä seuraaville sukupolville. Suunnitelmassa on tietoa kylän alueella olevista arvokkaista luontokohteista, joiden säilyminen pitää yllä luonnon monimuotoisuutta. Höljäkän tuleva kehitys on kiinni kyläläisten aktiivisesta kehittämistyöstä. Kyläläiset ovat kiinnostuneita kylän toiminnasta ja kehittämisestä. Suunnitelman tekemiseen osallistui suuri joukko kyläläisiä: esimerkiksi kokouksissa oli mukana parhaimmillaan lähes 20 kyläläistä.

Visio Höljäkän tulevaisuudesta rakentuu sekä yleisen yhteiskunnallisen kehityksen että paikallisen kehitystyön pohjalta. Muuttoliike maaseudulta kaupunkiin pienentää maaseudun kylien asukaslukua ja elinvoimaisuutta. Yleinen pyrkimys suureen tilakokoon vaikeuttaa pienten maatilojen säilymistä ja kannattavuutta. Lisäksi palvelujen lakkauttaminen on vähentänyt työpaikkoja ja kylien vetovoimaisuutta asuinpaikkoina. Höljäkässä mukautuminen muuttuneisiin olosuhteisiin on nähtävissä monella tasolla. Useilla tiloilla on erikoistuttu luomutuotantoon, jolla on hyvät kasvumahdollisuudet. Kylässä toimiva kyllästämö on ankkuritoimija ja kehityksen veturi, jonka ympärille voidaan perustaa pk-yrityksiä. Yritystoiminnan myötä kylälle saadaan uusia työpaikkoja ja kylän vetovoimaisuus lisääntyy. Vetovoimaa lisää myös aktiivinen kylä- ja harrastustoiminta, joita kehitetään myös omalla hankkeella. Höljäkän tulevaisuus määräytyy paljolti kyläläisten aktiivisuudesta ja pitkäjänteisestä kehittämistyöstä. Toimintaan sitoutuminen ja talkootyö ovat keskeisessä asemassa. Kehittämisen lähtökohdista on uusi tapa hahmottaa tulevaisuutta: kylää kehitetään sen omista lähtökohdista ja tulevaa

pyritään ennakoimaan aktiivisesti. Omaehtoisella ja innovatiivisella kehittämisellä voidaan hyvin vastata muutoksiin ja turvata kylän säilyminen edelleen elinvoimaisena ja viihtyisänä elinympäristönä.

LÄHTEET:

Ahtela, Irmeli (1988). Vesistöselvitys. Nurmeksen kaupunki.

Hankesuunnitelma. Höljäkkä - elävä kulttuurikylä.

Halinen, Petri & Mika Lavento (1998). Nurmeksen inventointi 1998. Helsingin yliopisto, arkeologian laitos, opetusinventointi 11.-15. 5. 1998.

Hyyryläinen, Torsti (1988). Kylien kehittäminen luovuuden näkökulmasta. Tampereen yliopisto. Aluetieteen laitos, Tampere.

Höljäkän Nuorisoseura 1901-2001. Nuorisoseuran 100-vuotisjuhliin valmistunut Nuorisoseuran historiikki.

Inki, Kimmo & Anneli Suikki (1992). Nurmeksen ranta- ja vesikasvillisuuskartoitus.

Koivula, Pekka ja Timo Takala (1975). Maisemallisen maankäyttösuunnittelun menetelmä Espoon Kauklahdessa. Arkkitehtiosasto. Yhdyskuntasuunnittelun laitos, Teknillinen korkeakoulu, Otaniemi.

Komulainen, Minna (1998). Kylämaisema eläväksi! -asukaskeinen suunnittelu maaseudun kehittäjänä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja, Helsinki.

Kortelainen Jarmo (1992). Teoksessa Rannikko, Pertti ja Jarmo Kortelainen: Yhdyskunnat ja restrukturaatio. Tutkimuksia tehdasyhdyskuntien ja kuntakeskusten rakenteellisesta uusiutumisesta. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja, Joensuu.

Kupiainen, Pekka & Pertti Elsinen (1984). Teoksessa Elsinen Pertti (toim.). Nurmeksen kunnallishallinto 1865-1972. Länsi Savo Oy, Mikkeli.

Lehtinen, Leena (1997). Maaseutumaiseman kerroksisuus ja vetovoima. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli.

Maankäyttö- ja rakennusasetus (895/1999). Suomen säädöskokoelma. Helsinki.

Maisematoimikunnan mietintö (1980). Komiteamietintö 1980:44, Helsinki.

Mäkinen, Marja (1988). Kyläympäristön suunnittelu. Lapin seutukaavaliitto, Rovaniemi.

Nurmeksen kaupunginmuseo (1993). Höljäkän rakennusinventointi.

Nurmeksen kaupunki (2000). Yleiskaava, rakennussuunnitelma 2010. Tekninen toimi, kaavoitustoimisto, Nurmes.

Nurmeksen Yrityspalvelu Oy. Toimipaikat toimialoittain yritysluettelo 31.5.2001

Nurmeksen Yrityspalvelu Oy (1999). Kestopuuprojektin projektisuunnitelma.

Nuutinen, Katri (1998). Nurmeksen kulttuuriympäristöohjelma. Nurmeksen kaupunki, Kaavoitustoimisto, Nurmes.

Nuutinen Katri. Rakennustapaohjeet maaseudulle Ylä-Karjalan alueella.

Pielisen-Kuokkastenjärven rantaosayleiskaavan selostus (2000). Nurmeksen kaupunki, Tekninen palvelukeskus, Kaavoitustoimisto.

Rautamäki, Maija (1989). Maisema rakentamisen perustana. Ympäristöministeriö, Kaavoitus- ja rakennusosasto, Helsinki.

Saloheimo 1953: Nurmeksen historia. Savon Sanomain kirjapaino Oy, Kuopio.

Tilastokeskus, Väestölaskenta 2000.

Lehtiartikkelit Valtiopäivämies Mikko Heikurasta:

Ylä-Karjala N:o 87/1978 (8.8.1978)

Karjalainen N:o 331/1979 (9.12. 1979)

Karjalainen N:o 117/1980 (1.5.1980)

Karjalainen N:o 18/1985 (20.1.1985)

Internet-lähteet:

Vaara-Karjalan LEADER-ohjelma. Saatavissa internetissä

URL:<<http://unk.pkky.fi/vaarakarjala/suunnitelmat.html>>

Museoviraston www-sivut: URL:<<http://www.nba.fi>>

Höljäkän kylän internetsivut: URL:<<http://oyk.pkky.fi/~holjakka>>

LIITTEET:

Liite 1. Kysymyslomakkeen kysymykset

- 1) Luonnehdi Höljäkän kylämaisemaa. Mitkä piirteet ovat olennaisimpia maisemassa?
- 2) Mitä korjattavaa Höljäkän kylämaisemassa olisi?
- 3) Mitä näköalapaikkoja, kokoontumispaikkoja ja retkikohteita Höljäkässä on? Onko kohteet yleisesti tunnettuja?
- 4) Mitä maiseman maamerkkejä (selkeästi erottuvia tai muuten erityislaatuisia kohteita) on kylän alueella?
- 5) Mitkä rakennukset ja pihapiirit ovat kauniita ja arvokkaita kokonaisuuksia?
- 6) Miten pihapiirejä voitaisiin parantaa?
- 7) Onko kylällä riittävästi rakennuspaikkoja? Mitkä alueet olisivat parhaita uudisrakentamiselle?
- 8) Mitä muutoksia (positiivisia ja negatiivisia) kylämaisemassa on tapahtunut viime vuosien aikana?
- 9) Onko kylän alueella ympäristöhäiriöitä? (esim. melu, pöly, savu, haju)
- 10) Kasvisto ja eläimistö. Onko kannoissa tapahtunut muutoksia esim. riistalajien osalta? Onko kylän alueella harvinaisia kasvi- tai eläinlajeja?
- 11) Mitä retkeily-, metsästys- ja kalastusmahdollisuuksia kylän alueella on?
- 12) Mitä merkittäviä elinkeinoja Höljäkässä on? Onko elinkeinorakenteessa tapahtunut muutoksia? Miten maa- ja metsätalouden asema on muuttunut? Onko Höljäkkään muuttanut uusia asukkaita viime vuosien aikana?
- 13) Käytkö työssä kylän alueella vai ulkopuolella? Miten työllisyyttä voitaisiin parantaa?
- 14) Onko Höljäkässä matkailutoimintaa? Tulisiko matkailun merkitystä lisätä?
- 15) Mitä harrastetoimintaa Höljäkässä on? Tulisiko harrastetoimintaa kehittää? Miten?
- 16) Onko Höljäkässä toteutettu EU-rahoitteisia hankkeita? Tulisiko hanketoimintaa lisätä? Oletko kiinnostunut hanketoimintaan osallistumisesta?
- 17) Mitä palveluja Höljäkässä on saatavilla? Mitä palveluja haluaisit kylässä olevan?
- 18) Höljäkän historia. Henkilöt, elinkeinot, merkittävät tapahtumat ja asuinpaikat.

- 19) Onko Höljään tiestö riittävän hyvässä kunnossa? Mitkä parannukset olisivat tarpeen?
- 20) Onko Uimarannoissa, venepaikoissa, liikuntapaikoissa tms. kylän yhteisissä kohteissa parannettavaa?
- 21) Mihin haluaisit kiinnitettävän erityisesti huomiota Höljään kyläsuunnitelmassa?

Liite 2. Haastattelut:

14.6.2001. Mauri Nevalainen ja Aimo Nevalainen.

18.6.2001. Höljää Oy. Mukana ryhmähaastattelussa Jaakko Korhonen, Pekka Tahvanainen ja Hannu Boren.

19.6.2001. Kylätoimikunnan pj. Päivi Eskelinen-Hiltunen.

21.6.2001. Höljään Erän pj. Esa Kortelainen.

25.6.2001. Kylätoimikunnan sihteeri Kyösti Malinen.

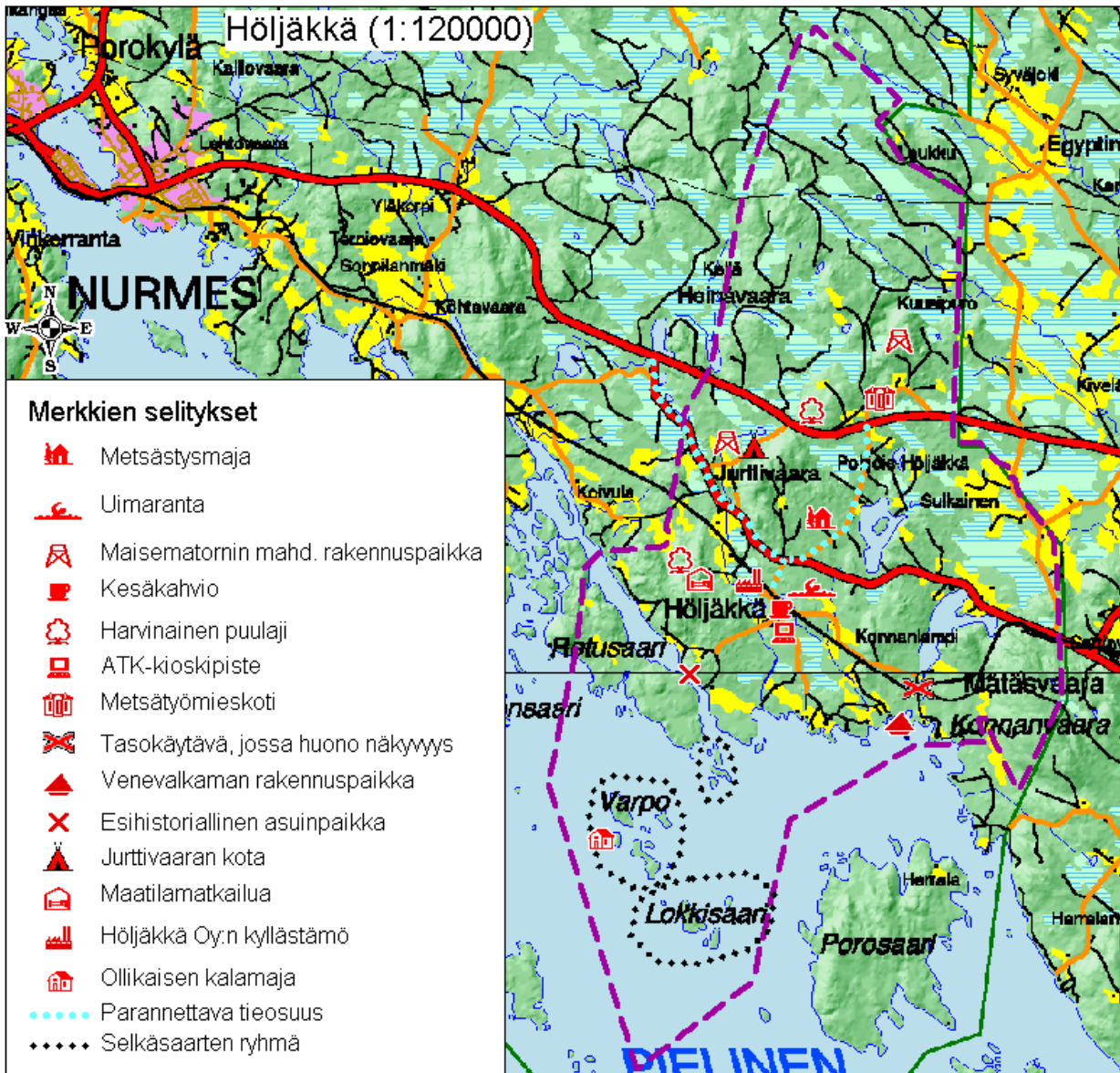
25.6.2001. Kalastaja Pekka Jääskeläinen.

27.6.2001. Kaija Lavikainen.

27.6.2001. Atso Heikura. Vierailu Uuron Metsätyömieskodilla.

9.7.2001. Elvi Nevalainen

Liite 3. Kartta kyläalueesta:

Liite 4. Rantaosayleiskaava Höljäkän alueella:

NURMES

PIELISEN - KUOKKASTENJÄRVEN

RANTAOSAYLEISKAAVA

Alueiden käyttötarkoitukset ja yleiskaavamääräykset:

AO

Erillispientalojen alue.
Alueelle saa sijoittaa enintään 1½ kerroksisia asuinrakennuksia.
Rakennuspaikan yhteenlaskettu rakennusoikeus saa olla enintään 250 k-m².

AM

Maatilojen talouskeskusten alue.
Alueelle saa sijoittaa maataloutta ja siihen soveltuvia sivuelinkeinoja palvelevaa rakentamista asuin-, tuotanto- ja talousrakennuksineen.

AT

Kyläalue.
Alueella rakentamisen ja muun maankäytön ohjaamistarvetta. Uudisrakentamisen tulee olla ympäristöön sopeutuvaa ja sitä tulee edistää yksityiskohtaisella maankäytönsuunnitelmalla (asemakaava tai kyläsuunnitelma).

YO

Opetustoimintaa palvelevien rakennusten alue.

PY

Julkisten palvelujen ja hallinnon alue.

PY/sr

Julkisten palvelujen ja hallinnon alue.
Alueella olevat rakennukset suojellaan maankäyttö- ja rakennuslainsäädännön nojalla.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella olevia rakennuksia ei saa purkaa eikä niiden ulkoasua muuttaa siten, että niiden kulttuurihistoriallisesti arvokas tai kylämiljöön kannalta merkittävä luonne turmeltuu.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n ja 43 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella ovat ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua lupaa kiellettyjä maisemaa muuttavat maanrakennustyöt, puiden kaataminen tai muut näihin verrattavat ympäristön luonnetta muuttavat toimenpiteet (*toimenpiderajoitus*).

V

Virkistysalue.

VR

Retkeily- ja ulkoilualue.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n nojalla määrätään, että alueelle saa sijoittaa vain retkeilyä ja muuta yleistä virkistyskäyttöä palvelevia rakennuksia ja rakenteita.

VV

Uimaranta-alue.

RA

Loma-asuntoalue.

Alue on tarkoitettu pääasiassa omarantaisia loma-asuntoja varten. Kullekin rakennuspaikalle saa rakentaa enintään 1/2 tai 1/2 -kerroksisen loma-asunnon ja rantasaunan sekä muut tarpeelliset talousrakennukset.

Rakennuspaikan rakennusten yhteenlaskettu kerrosala saa olla mantereella enintään 140 k-m² ja saarissa enintään 80 k-m², lukuun ottamatta Kynsi-, Uramon-, Retu-, ja Porosaarta, joissa rakennuspaikan yhteenlaskettu kerrosala saa olla enintään 100 k-m².

Rakennuksen kerrosalaa ja kerroslukua määriteltäessä on otettava huomioon rakennuspaikan koko, rakennuksen etäisyys rantaviivasta, maaston kaltevuus ja rakennuksen maisemaan soveltuvuus.

RM

Matkailupalvelujen alue.

RM/5

Matkailupalvelujen alue.

Luku kauttaviivan (/5) jälkeen osoittaa loma-asuntojen enimmäismäärän.

RM-1

Matkailupalvelujen alue.

Alueelle saa sijoittaa enintään 25 matkailuperävaunua.

LV

Vesiliikenteenalue.

Alueelle saa sijoittaa kalastusta, veneilyä, uittoa ja muuta vesiliikennettä sekä uimarantaa palvelevia rakennuksia, rakenteita ja laitteita (/ t = turvasatama).

LV

Ohjeellinen vesiliikenteenaluevaraus.

Alueelle saa sijoittaa venevalkaman.

LV-1

Vesiliikenteenalue.
Alueelle saa sijoittaa uittoapalvelevan suoja- ja järjestelypaikan.

ET

Yhdyskuntateknisen huollon alue.

SL

Luonnonsuojelualue,
jolla on merkittäviä luonnonsuojelullisia arvoja.
Alue on luonnonsuojelulain nojalla suojeltu tai suojeltavaksi tarkoitettu.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n ja 43 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella ovat ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua lupaa kiellettyjä maisemaa muuttavat maanrakennustyöt, puiden kaataminen tai muut näihin verrattavat ympäristön luonnetta muuttavat toimenpiteet (*toimenpiderajoitus*).

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella on kielletty rakennusten rakentaminen ja rakennelmien tekeminen, kunnes alueesta on muodostettu luonnonsuojelulain mukainen luonnonsuojelualue.

SL-1

Luonnonsuojelualue,
jolla on merkittäviä luonnonsuojelullisia arvoja.
Alue on luonnonsuojelulain nojalla suojeltu tai suojeltavaksi tarkoitettu.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n ja 43 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella ovat ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua lupaa kiellettyjä maisemaa muuttavat maanrakennustyöt, puiden kaataminen tai muut näihin verrattavat ympäristön luonnetta muuttavat toimenpiteet (*toimenpiderajoitus*).

Maankäyttö- ja rakennuslain 43 § 3 mom:n nojalla määrätään, että alueella on kielletty rakennusten rakentaminen ja rakennelmien tekeminen, kunnes alueesta on muodostettu luonnonsuojelulain mukainen luonnonsuojelualue, kuitenkin enintään viisi vuotta kaavan lainvoimaisuuden saavuttamisesta alkaen (*määräaikainen rakentamisrajoitus*).

SL/vr

Luonnonsuojelu-, retkeily- ja ulkoilualue,
jolla on merkittäviä luonnonsuojelullisia arvoja.
Alue on luonnonsuojelulain nojalla suojeltu tai suojeltavaksi tarkoitettu.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n ja 43 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella ovat ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua lupaa kiellettyjä maisemaa muuttavat maanrakennustyöt, puiden kaataminen tai muut näihin verrattavat ympäristön luonnetta muuttavat toimenpiteet (*toimenpiderajoitus*).

SM

Muinaismuistoalue.

Alueella on muinaismuistolain (295/63) rauhoittama kiinteä muinaisjäännös. Aluetta koskevista maankäyttö-suunnitelmista on hankittava lausunto Museovirastolta.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n ja 43 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella ovat ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua lupaa kiellettyjä maisemaa muuttavat maanrakennustyöt, puiden kaataminen tai muut näihin verrattavat ympäristön luonnetta muuttavat toimenpiteet (*toimenpiderajoitus*).

SR

Maankäyttö- ja rakennuslainsäädännön nojalla suojeltava alue.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella olevia rakennuksia ei saa purkaa eikä niiden ulkoasua muutta siten, että niiden kulttuurihistoriallisesti arvokas tai kylämiljöön kannalta merkittävä luonne turmeltuu.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n ja 43 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella ovat ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua lupaa kiellettyjä maisemaa muuttavat maanrakennustyöt, puiden kaataminen tai muut näihin verrattavat ympäristön luonnetta muuttavat toimenpiteet (*toimenpiderajoitus*).

M

Maatalous- ja metsävaltainen alue.

Alue on varattu pääasiassa maa- ja metsätalouskäyttöön.

Alueella on haja-asutusluontoinen rakentaminen sallittu edellyttäen, että rakentaminen liittyy sijainniltaan ja tyyppiltään olemassa olevaan rakennuskantaan tai soveltuu maastollisesti ja maisemallisesti olevaan ympäristöön.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n nojalla määrätään, että 200 metrin levyisellä keskivedenkorkeuden mukaisella rantavyöhykkeellä kielletään pysyvä rakentaminen ja rakennelmien tekeminen.

M/v

Maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on merkittäviä ympäristöarvoja.

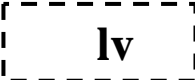

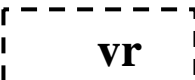

Alue on varattu pääasiassa maa- ja metsätalouskäyttöön.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n nojalla määrätään, että 200 metrin levyisellä keskivedenkorkeuden mukaisella rantavyöhykkeellä kielletään pysyvä rakentaminen ja rakennelmien tekeminen sekä alueen lakimetsien hakkauksissa tulee noudattaa erityistä varovaisuutta, jottei hakkuut näkyisi järvimaisemaan häiritsevästi.

W

Vesialue.

Kohde- ja viivamerkinnät sekä yleiskaavamääräykset:

Vt/kt 	Valtatie / kantatie.
Yt/kk 	Yhdystie / kokoojakatu.
	Pääsytie.
	Ulkoilureitti.
	Kevyen liikenteen reitti.
	Moottorikelkkailureitti.
	Laivaväylä.
	Veneväylä.
	Johto tai linja. (Z=pääsähkölinja)
$/k$	Alue on varattu kunnan tarpeisiin.
$/v$	Alue on varattu valtion tarpeisiin.
	Ohjeellinen osa-alue, jolle voidaan sijoittaa kalastusta, veneilyä, uittoa ja muuta vesiliikennettä palvelevia rakenteita ja laitteita ($/1..= kohdenumero$).
	Ohjeellinen osa-alue, jolla olemassa oleva loma-asunto tai kalamaja saadaan säilyttää ja siinä suorittaa tarpeellisia peruskorjaus- ja kunnostustoimenpiteitä ($/1..= kohdenumero$).
	Ohjeellinen osa-alue, jolla retkeily- ja ulkoilutarkoituksiin sekä rantautumista varten tarpeellisten vähäisten rakennuksien ja rakennelmien tekeminen on sallittu (kuten kalamaja ja $/1..= kohdenumero$).
	Ohjeellinen osa-alue, jolle voidaan sijoittaa uimaranta-alue ($/1..= kohdenumero$).

yk

Osa-alue, jolla on kasvillisuuden kannalta merkittäviä luonnonsuojelullisia arvoja (*/1..= kohdenumero*).

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 2 mom:n nojalla osa-alueella kielletään rakentaminen ja rakennelmien tekeminen sekä toiminnot, jotka vaarantavat osa-alueen suojeluarvoja.

Osa-alueella olevien niittyjen ja lehtojen säilyminen tulee varmistaa tarpeellisilla hoitotoimenpiteillä.

ym

Osa-alue, jolla on merkittäviä maisemallisia arvoja (*/1..= kohdenumero*).

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 2 mom:n nojalla osa-alueella kielletään maankamaraan ottaminen, puun kaataminen, rakentaminen ja rakennelmien tekeminen sekä toiminnot, jotka vaarantavat osa-alueen maisemallisia arvoja.

yl

Osa-alue, jolla on linnuston kannalta merkittäviä luonnonsuojelullisia arvoja (*/1..= kohdenumero*).

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 2 mom:n nojalla osa-alueella kielletään rakentaminen ja rakennelmien tekeminen sekä toiminnot, jotka vaarantavat osa-alueen luonnonsuojelullisia arvoja.

Osa-alueella liikkuminen ja mairinnousu on kielletty 15.5-15.7 välisenä aikana.

Osa-alue, jolla on rs-merkintä on kuitenkin ruoppaaminen sallittua luonnonsuojelullisten arvojen säilyttämiseksi.

yg

Osa-alue, jolla on geologisesti merkittäviä maisemallisia ja luonnonsuojelullisia arvoja (*/1..= kohdenumero*).

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 2 mom:n nojalla osa-alueella kielletään muu kuin maa- ja metsätalouskäyttöä palveleva vähäinen rakentaminen.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n ja 43 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella ovat ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua lupaa kiellettyjä maisemaa muuttavat maanrakennustyöt, puiden kaataminen tai muut näihin verrattavat ympäristön luonnetta muuttavat toimenpiteet (*toimenpiderajoitus*). Puiden kaataminen on kuitenkin sallittua lukuun ottamatta aukkohakkuita, jotka muuttavat maisemaa oleellisesti.

t1

Osa-alue, jolle voidaan rakentaa metsätalouden käyttöä palveleva majoittumisrakennus ja aittarakennus.
Rakennusten yhteinen kerrosala saa olla enintään 50 m².

t3

Osa-alue, jolle voidaan rakentaa kerrosalaltaan enintään 15 m² suuruinen saunarakennus.

t4

Osa-alue, jolle voidaan rakentaa kerrosalaltaan enintään 25 m² suuruinen saunarakennus, jonka etäisyys rannasta on vähintään 60 m.

t5

Osa-alue, jolle voidaan rakentaa kerrosalaltaan enintään 70 m² suuruinen edustusaunarakennus, jonka etäisyys rannasta on vähintään 100 m.

t6

Osa-alue, jolle voidaan rakentaa kerrosalaltaan enintään 25 m² suuruinen saunarakennus, jonka etäisyys rannasta on vähintään 100 m.

t7

Osa-alue, jolle voidaan rakentaa kerrosalaltaan enintään 25 m² suuruinen saunarakennus, jonka etäisyys rannasta on vähintään 15 m.

yk

Kasvillisuuden kannalta merkittäviä luonnonsuojellisia arvoja sisältävä kohde (/1..= kohdenumero).

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 2 mom:n nojalla kohteena olevalla alueella kielletään rakentaminen ja rakennelmien tekeminen sekä toiminnot, jotka vaarantavat kohteen osan suojeluarvoja.

Kohteen säilyminen tulee varmistaa tarpeellisilla hoitotoimenpiteillä.

lä

Suojeltava lähde (/1..= kohdenumero).

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 2 mom:n nojalla kohteena olevalla alueella kielletään rakentaminen ja rakennelmien tekeminen sekä toiminnot, jotka vaarantavat kohteen osan suojeluarvoja.

Lähteen säilyminen käyttökelpoisena tulee varmistaa tarpeellisilla kunnostustoimenpiteillä.

sr

Maankäyttö- ja rakennuslainsäädännön nojalla suojeltava kohde (/1..= kohdenumero).

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 2 mom:n nojalla määrätään, että kohteena olevalla alueella olevia rakennuksia ei saa purkaa eikä niiden ulkoasua muuttaa siten, että niiden kulttuurihistoriallisesti arvokas tai kylämiljöön kannalta merkittävä luonne turmeltuu.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n ja 43 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella ovat ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua lupaa kiellettyjä maisemaa muuttavat maanrakennustyöt, puiden kaataminen tai muut näihin verrattavat ympäristön luonnetta muuttavat toimenpiteet (*toimenpiderajoitus*).

sm

Muinaismuistokohde (/1..= kohdenumero).

Muinaismuistolain (295/63) rauhoittama kiinteä muinaisjäännös. Aluetta koskevista maankäyttö-suunnitelmista on hankittava lausunto Museovirastolta.

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n ja 43 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella ovat ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua lupaa kiellettyjä maisemaa muuttavat maanrakennustyöt, puiden kaataminen tai muut näihin verrattavat ympäristön luonnetta muuttavat toimenpiteet (*toimenpiderajoitus*).

yg

Geologinen kohde, jolla on geologisesti merkittäviä maisemallisia ja luonnonsuojelullisia tai muita arvoja (/1..= kohdenumero).

Maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 1 mom:n ja 43 § 2 mom:n nojalla määrätään, että alueella ovat ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua lupaa kiellettyjä maisemaa muuttavat maanrakennustyöt, puiden kaataminen tai muut näihin verrattavat ympäristön luonnetta muuttavat toimenpiteet (*toimenpiderajoitus*).

-1RA

Merkintä tarkoittaa alueen osalla sijaitsevaa rakennusoikeuden määrää, joka on valtion hankinta tai korvauspäätöksen perusteena.

Alueella jo olevat asuin-/ lomarakennus.

Alueelle sijoitettavan uuden asuin- / lomarakennuksen ohjeellinen sijoituspaikka.

Piirtämistekniset merkinnät:

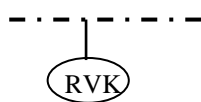
Kunnanraja

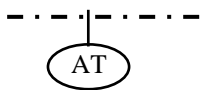
Yleiskaava-alueen raja.

Rantakaava-alueen raja.

Rantavyöhyke, jolla loma-asunto voidaan sallia rakennettavaksi tai muutettavaksi ympärivuotiseen asumiseen edellyttäen, että vesi- ja jätehuolto on toteutettavissa ympäristöviranomaisen hyväksymällä tavalla, rakennukset sijaitsevat riittävän kaukana rantaviivasta, rakennuspaikka on riittävän suuri ja valmis tieyhteys on jo olemassa sekä yhteiskunnalle ei aiheudu lisäkustannuksia vesihuollon, tiestön tai kuljetusten suhteen ja sähköistys on hoidettavissa kohtuullisin kustannuksin.

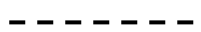
Kyläkeskusalueen raja.

Alueen raja.

Osa-alueen raja.

Ohjeellinen alueen tai osa-alueen raja.

NUR Kunnan nimi.

PORO Kunnan osan nimi.

Lip Alakeskuksen / kyläkeskuksen nimi.

Yleiskaavan erityismääräykset:

Rakentamisen yleiset perusteet

- Maankäyttö- ja rakennuslain 72 § 1 momentin nojalla määrätään, että AO, AM, RA, RM, LV, SR -alueilla sekä osa-alueilla tai kohteilla, joilla kaavassa sallitaan rakentamista, tätä yleiskaavaa saadaan käyttää rakennusluvan myöntämisen perusteena.

- Maankäyttö- ja rakennuslain 43 § 2 mom:n nojalla määrätään, että yleiskaava-alueella, lukuun ottamatta maa- ja metsätalousalueita, ellei kaavassa ole toisin määrätty, ovat ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua lupaa kiellettyjä maisemaa muuttavat maanrakennustyöt, puiden kaataminen tai muut näihin verrattavat ympäristön luonnetta muuttavat toimenpiteet (*toimenpiderajoitus*).

- Alueiden rakentamisessa noudatetaan kunnan rakennusjärjestyksessä olevia määräyksiä, ellei kaavassa ole toisin määrätty.

- Metsänhoidossa tulee noudattaa metsälaissa määrättyjä periaatteita, ellei kaavassa ole toisin määrätty.

AO-, AM-, AT, RA- ja RM -alueiden määräyksiä

- Muodostettavan rakennuspaikan vähimmäiskoko on AO -alueilla 4000 m² ja RA-alueilla vähintään 2500 m². Asuinrakennusten etäisyys keskivedenkorkeuden mukaisesta rantaviivasta tulee olla AO, AM ja AT, -alueilla vähintään 40 m ja RA ja RM -alueilla vähintään 30 m, mikäli maasto-

ja maisemalliset olosuhteet eivät muuta edellytä. AO ja RA –alueilla kullakin rakennuspaikalla rakennusten lukumäärä saa olla enintään 3 – 4 kpl.

- Uudisrakennuksen etäisyyden valta- ja kantatien keskilinjasta tulee olla vähintään 100 metriä, elleivät rinnakkaistiejärjestelyt tai edulliset luonnonolosuhteet muuta aiheuta, kuitenkin vähintään 45 dB melualueen ulkopuolelle (nykyisillä liikennemäärillä se on noin 65 - 70 metriä tien keskilinjasta).

- Rakennuspaikat tulee muodostaa siten, ettei valta- ja kantateille synny uusia kiinteistökohtaisia yksityistieliittymiä.

- Rakennusten tulvavaikutuksille arkojen rakenneosien ja talousvesien imeytysalueiden alin sallittu korkeus on 96.10 N60-järjestelmässä. Imeytyksestä ei saa olla haittaa omalle eikä naapurin talousvesilähteelle.

- Asuinrakennukseen liittyvä erillinen kerrosaltaan enintään 20 m²:n suuruinen sauna- ja talousrakennus voidaan sijoittaa vähintään 15 m:n etäisyydelle keskiveden mukaisesta rantaviivasta, ellei kaavassa ole toisin määrätty, ei kuitenkaan rantavyöhykkeen avoimiin osiin.

- Rakennuspaikkaan liittyvän erillisen enintään 10 m² :n suuruisen grillikatoksen saa sijoittaa maalle vähintään 10 m:n etäisyydelle rantaviivasta.

- Rakennusten tulisi olla harjakattoisia ja ikkunoiden useampi jakoisia.

- Asuinrakennusta varten tulee olla riittävästi laadultaan soveltuvaa talousvettä.

Jätevesimääräykset

- Suositeltavin käymälävaihtoehto rantavyöhykkeellä on kuivakäymälä. Mikäli vesikäymälä jostain pakottavasta syystä (rakennuslupa-hakemuksessa erityisesti perusteltava) on lomarakennukseen rakennettava, on suositeltavin käymälävesien puhdistusvaihtoehto maasuodatus tai pienpuhdistamo. Käsitellyn jäteveden purkupaikan tulee sijaita vähintäänkin 30 metrin päässä rantaviivasta. Mikäli puhdistamo ei tule kyseeseen on käymälä varustettava tyyppihyväksytyllä lokasäiliöllä ja sijoitettava, alueen maalajista riippuen, vähintään 40 – 100 m:n päähän rantaviivasta. Saariin ja alueille jolle ei voida järjestää tieyhteyttä, ei saa rakentaa vesikäymälää.

- Sakokaivoliete ja lokasäiliön liete on asianmukaisesti kuljetettava kunnan jäteveden puhdistamolle tai muuhun kunnan ympäristö-viranomaisen osoittamaan laitokseen tai käsiteltävä kunnan ympäristöviranomaisen hyväksymällä muulla tavalla.

- Talousvedet on esikäsiteltävä saostuskaivojen kautta ennen maahan imeyttämistä vähintään 20 m:n etäisyydelle rantaviivasta alueella jonne tulvavesi ei nouse. Jätevesiä ei saa johtaa vesistöön.

- Jätteiden käsittelyssä ja keräyksessä noudatetaan Nurmeksen kaupungin yleisiä jätehuollonmääräyksiä.

- Jätteiden ja jätevesien käsittelystä tulee olla rakennuslupahakemuksessa asianmukaisiin selvityksiin perustuva suunnitelma.

Rakennusten ympäristöön sopivuus ja maisema

- Rakennusten ja rakenteiden tulee sopeutua malliltaan, materiaaleiltaan, mittasuhteiltaan ja väriykseltään luonnon-maisemaan eikä niitä saa sijoittaa avoimille ranta- ja peltoalueille. Uudet

rakennukset on pyrittävä sijoittamaan olemassa olevien rakennusten ja rakennusryhmän yhteyteen ja maisemoimaan istutuksin.

- Maisemaa tulee käsitellä siten, että alueiden ominaispiirteitä ei olennaisesti muuteta. Luonnontilaista rantaviivaa ei saa muuttaa tai siirtää kaivamalla, louhimalla tai pengertämällä.

Rakentaminen ja liikennöinti

- Rakennettaessa saareen tai alueelle, jolle ei voida järjestää tieyhteyttä, tulee rakennusluvan hakijan osoittaa ennen luvan myöntämistä käyttökelpoinen venevalkama, johon hakijalla on pysyvä käyttö- ja rasiteoikeus.

- Teiden ja sähkölinjojen sijoittamisessa on maasto- ja maisemalliset olot otettava huomioon siten, ettei tie- tai sähkölinjaus aiheuta laajalle näkyviä haitallisia muutoksia järvimaisemaan.

- Ennen rakennuslupien myöntämistä on valta-, kanta- ja yhdysteiden varteen sijoittuville uusille rakennuspaikoille saatava liittymälupa.

- Ennen kuin myönnetään rakennuslupa alueelle, jonka läheisyyteen sijoittuu väylämerkkejä, niiden apumerkkejä tai muita vesiliikennemerkkejä, tulee JSMP:lle varata mahdollisuus rakentamisohjeiden antamiseen. Rakentamisessa alueelle tulee ottaa huomioon, ettei rakentamisella estetä tai vaikeuteta väylämerkinnän ja muun vesiliikennemerkinnän käyttöä ja ylläpitoa. Merkkejä ei saa poistaa tai peittää ilman merenkulkupiirin lupaa.

Nurmes 27.09.2000
(Muutettu 17.01.2001 ja 20.03.2001)

NURMEKSEN KAUPUNKI
TEKNINEN PALVELUKESKUS
Ympäristöpalvelut/Kaavoitustoimisto

Kaavoituspäällikkö Martti Piironen

sr 4. Merkintä, jonka Nurmeksen kaupunginvaltuusto 26.04.2001 § 50 on jättänyt hyväksymättä.

